

SERIA HISTORIAE DIOECESIS
QUINQUEECCLESIENSIS XVII.

**EGYHÁZI TÁRSADALOM
A MAGYAR KIRÁLYSÁGBAN
A 16. SZÁZADBAN**

Kiadja a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola
Pécsi Egyháztörténeti Intézet
7625 Pécs, Hunyadi J. u. 11.
www.pphf.hu

PHF
34

Jelen kötet a 2016. szeptember 15–16-án a Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola által rendezett egyháztörténeti konferencia előadásainak szerkesztett változata.

A kötet megjelenését az NKA támogatta.

A kötetet szerkesztette:
VARGA SZABOLCS – VÉRTESI LÁZÁR

ISBN 978-615-5579-15-8

ISSN 1787-5161

Műszaki szerkesztő: Vértesi Lázár
Felelős kiadó: Dr. Kovács Gusztáv

Pécs, 2017

TARTALOM

VARGA Szabolcs	Előszó	7
C. TÓTH Norbert	A „mályuszi modell” érvényessége: vissza az alapokhoz?	11
ERDÉLYI Gabriella	Egyházi társadalom Magyarországon a reformáció korában. Az alsópapság helyzete Magyarországon a reformáció megjelenése idején	35
FEDELES Tamás	Magyar klerikusszentelések Rómában a hitújítás kezdetén (1516–1523)	51
NEMES Gábor	Folytonosság vagy újrakezdés? Magyarország és az apostoli Szentszék kapcsolatainak alakulása Mohács előtt és után	105
CSEPREGI Zoltán	A magyarországi reformáció első nemzedéke: családi háttér – tanulmányok – papszentelés	135
H. NÉMETH István	Felekezetváltás vagy együttélés. A szabad királyi városok katolikus egyházainak sorsa. Egy kutatási projekt első eredményei	157
KUZMA Dóra	A lutheri reformáció térhódításának néhány kérdése Besztercebánya példáján keresztül	175
MOLNÁR Dávid	A magyar egyházi közép- és felsőréteg itáliai egyetemjárása a 16. században	185
TÜSKÉS Anna	Magyarországi klerikusok a bécsi egyetemen a 16. században	211
SIPTÁR Dániel	Szerzetesség a 16. századi Magyarországon	233
F. ROMHÁNYI Beatrix	A középkori Magyar Királyság kolostorhálózatának sorsa az újkor hajnalán. A bencések és a ciszterciek példája	253
FAZEKAS István	Katolikus főpapok a központi hivatalokban a 16. században	271

KENYERES István	Konfliktus vagy konszenzus? A katolikus egyházi vagy sorsa a 16. századi Magyar Királyságban	293
MIKÓ Árpád	Főpapi kincstárak a 16. század második felében Magyarországon	319
KISS FARKAS Gábor	Irodalmi útkeresések a katolikus értelmiségben 1530 és 1580 között: négy pályafutás és tanulságai	331
GÁBOR Csilla	Katolikus–protestáns hitviták anyanyelven a 16. század derekán: témák, érvek, nyelvi kísérletek	373
KASZA Péter	Főpap történetírók a 16. században	393
TÓTH Gergely	A mellőzéstől a hitvitákon át a nagy egyháztörténetekig: a magyarországi reformáció a 16–18. századi történetírásban	409

NEMES GÁBOR

FOLYTONOSSÁG VAGY ÚJRAKEZDÉS?

MAGYARORSZÁG ÉS AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KAPCSOLATAINAK ALAKULÁSA MOHÁCS ELŐTT ÉS UTÁN¹

Fraknói Vilmos 1900 és 1903 között megjelent monumentális, *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szentszékkel* című háromkötetes munkája ma is megkerülhetetlen mindazok számára, akik Magyarország és a pápaság kapcsolatait vizsgálják.² Ez persze nem jelenti azt, hogy a téma kutatója számára nem lehetséges a továbblépés. Ehhez egyrészt a levéltári források szisztematikus feltárása és ezáltal új iratok bevonása, másrészt a már ismert források újraértelmezése, harmadrészt új szempontok bevonása szükséges. A magyar-szentszéki kapcsolatokról 1996-ban megjelent tanulmánykötetben a Jagelló-kor vizsgálatával Kubinyi András elsősorban azért tudott új eredményeket felmutatni, mert a kapcsolatrendszer a kapcsolattartásban részt vevő személyek és az általuk képviselt ügyek aspektusából vizsgálta. Ugyanez a vizsgálat sajnos Szapolyai János korának esetében elmaradt.³ Jelen tanulmányban megkísérlem összefoglalni a Jagellók és Szapolyai uralkodása alatti magyar-szentszéki kapcsolatokat, különös tekintettel annak személyi összetételére.

Bevezetés

Az általam vizsgált korszak államközi érintkezéseit alapvetően befolyásolta, hogy a diplomácia a 15. század végén és a 16. század második felében hatalmas változáson esett át: tulajdonképpen a modern diplomácia e korban született meg. A középkori típusú eseti legációk helyett megjelentek az állandó

---

¹ Jelen tanulmány egy folyamatban lévő kutatás részeredményeit foglalja össze, amelyeket a jövőben továbbiakkal kívánok bővíteni.

² FRAKNÓI Vilmos: *Magyarország egyházi és politikai összeköttetései a római Szentszékkel I–III*. Budapest, 1901–1903.

³ KUBINYI András: *Diplomáciai érintkezések a Jagelló-kori magyar állam és a pápaság között*. In: Magyarország és a Szentszék kapcsolatának 1000 éve. Szerk. ZOMBORI István. Budapest, 119–134.; KUBINYI András: *Magyarok a késő-középkori Rómában*. In: *Studia Miskolcinsensia III*. Miskolc, 1999. 83–91.

képviseltek, amelyeket Velence saját, X. Leó pápa pedig – Medici származású lévén – firenzei kereskedőházak mintájára szervezett meg. A gyorsabb és pontosabb információáramlás adta előnyöket a többi európai állam is hamar felismerte, és a 16. század első felében már szinte minden uralkodó igyekezett fontos diplomáciai partnereinél állandó követséget létesíteni.⁴

Nem volt ez másképpen a Magyar Királyság esetében akár Hunyadi Mátyás, akár a Jagelló uralkodók idején sem. Hazánk az egyik legintenzívebb diplomáciai kapcsolatrendszerrel a pápasággal építette ki. A két állam közötti diskurzus során a legállandóbb téma a „török kérdés”, az Oszmán Birodalom elleni hadviselés volt, de kegyúri és javadalombetöltési ügyek is folyamatosan napirenden voltak. Ugyanakkor az európai nagypolitika gyorsan változó szövetségei (Cambrai-i liga, Szent Liga) vagy II. Ulászló király és Beatrix királyné válása is sok feladatot adott a pápa és a magyar uralkodó diplomatáinak.

Magyarország és az Apostoli Szentszék közötti kapcsolatok terén az 1526 és 1529 közötti évek gyökeres változást hoztak. II. Lajos király halála után két megkoronázott magyar király került a Magyar Királyság élére: Szapolyai János és Ferdinánd. VII. Kelemen pápa kezdeti óvatos, puhatolózó diplomáciájának a „sacco di Roma” és az azt követő csaknem egy éves, Civitavecchiában, Orvietóban és Viterbóban töltött száműzetés vetett véget, az új irányt pedig az 1529. június 9-én Barcelonában V. Károllyal megkötött béke határozta meg: a pápaság addig soha nem látott Habsburg-befolyás alá került. A Habsburg-diplomácia gyorsan elérte, hogy VII. Kelemen pápa Ferdinándot ismerje el az egyetlen törvényes magyar királynak, az 1529. december 22-én kiközösítéssel is sújtott Szapolyaival pedig minden kapcsolat megszakadt. A helyzet VII. Kelemen pápa halála után enyhült valamelyest, amikor III. Pál néven a Szapolyaival rokonszenvező Alessandro Farnese bíboros lett a pápa.⁵ Az 1530-as években a legfontosabb kérdés a Ferdinánd

---

⁴ Külföldi szakirodalom alapján készült rövid összefoglalást lásd KOSÁRY Domokos: *Magyar külpolitika Mohács előtt*. (Gyorsuló idő) Budapest, 1978. 5–7.; KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.* 119.; HILLER István: *A Vatikán és Magyarország (1526–1699)*. In: Magyarország és a Szentszék kapcsolatának 1000 éve i. m. 135–169, 136–142. A témáról legújabban lásd FLETCHER, Catherine: *Diplomacy in Renaissance Rome. The Rise of the Resident Ambassador*. Cambridge, 2015.

⁵ FRANKÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* I–III. A pápaság e korszakának politikatörténetéhez lásd: SETTON, Kenneth M.: *The Papacy and the Levant (1204–1571)*. I–III. Philadelphia, 1976–1984.; GATTONI, Maurizio: *Leone X e la geo-politica dello Stato pontificio (1513–1521)*. (Collectanea Archivi Vaticani 47.) Città del Vaticano, 2000.; GATTONI, Maurizio: *Clemente VII e la geo-politica dello Stato*

és Szapolyai közötti megegyezés volt. De annak létrejötte (Várad, 1538) után sem sikerült nyugvópontonra jutni. A két uralkodó küzdelmének Szapolyai halála vetett véget.

Pápai követek Magyarországon

A legmagasabb rangú pápai követek a bíboros legátusok voltak. E bíborosok a Magyar Királyság mellett rendszerint más szomszédos országokra, országcsoportokra is szóló kinevezést kaptak, ezért nem feltétlenül jártak személyesen Magyarországon. A Jagelló uralkodók alatt azonban hárman – Pietro Isvalies (1500–1503), Tommaso de Vio (1523–1524) és Lorenzo Campeggio (1524–1525) kardinálisok – is hazánkba látogattak. (E helyütt nem foglalkozom Bakócz Tamás bíboros esztergomi érsek 1513–1519 közötti legátusi tevékenységével, aki ezen minőségében is magyar főpap és hazai kormányzati szereplőnek tekintendő.) Míg Isvalies bíborosnak az volt a feladata, hogy II. Ulászlót egy törökellenes célú francia–pápai–velencei szövetség számára megnyerje,⁶ addig Vio és Campeggio a pápai segélypénzek kezelésén túl II. Lajos országainak kül- és belpolitikai megerősítésével (a Német Lovagrend és Lengyelország közötti béke elősegítése, a lutheri eretnekesség terjedésének megakadályozása, a cseh kelyhesek rekatolizációja, továbbá a Szentszék szerint kártékony belpolitikai szereplők háttérbe szorítása) kívánták hazánkat egy esetleges török támadással szemben felkészíteni.⁷ Meg kell említenünk továbbá három nunciust, akiket a pápa legátusi

---

pontificio (1523–1534). (Collectanea Archivi Vaticani 49.) Città del Vaticano, 2002. A korszak magyarországi történéseinek rövid, lényegre törő áttekintése: TRINGLI István: *Az újkor hajnala. Magyarország története 1440–1541.* (Tudomány–Egyetem) Budapest, 2003.

⁶ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... II. i. m.* 258–264.; CRUCITTI, Filippo: *Pietro Isvalies.* In: *Dizionario Biografico degli Italiani (DBI)* vol. 62. (2004) http://www.treccani.it/enciclopedia/pietro-isvalies_%28Dizionario-Biografico%29/ (A letöltés dátuma: 2017. 04. 04.); KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.* 122–123.; KALOUS, Antonín: *Plenitudo potestatis in partibus? Papežští legáti a nunciové ve střední Evropě na konci středověku (1450–1526).* (Knižnice Matice Moravské 30.) Brno, 2010. 356–361.

⁷ Erre lásd legújban: NEMES Gábor: *VII. Kelemen pápa magyar vonatkozású brevői (1523–1526). Adatok a Magyar Királyság és a Szentszék kapcsolataihoz.* In: *Magyarország és a római Szentszék.* (Források és távlatok) Tanulmányok Erdő bíboros tiszteletére. Szerk. TUSOR Péter (CVH I/8), Budapest–Róma, 2012. 51–69.; UŐ: *Elszalasztott lehetőségek. VII. Kelemen pápa és II. Lajos országainak belpolitikája (1523–1526).* *Egyháztörténeti Szemle* 15. (2014/4) 3–19.; UŐ: *Magyarország kapcsolatai az Apostoli Szentszékkel (1523–1526).* *Századok* 149. (2015) 479–506.; UŐ: *Pápai követek a Mohács előtti Magyarországon.* *Századok* 150. (2016) 369–385. Campeggio életét lásd: MÜLLER, Gerhard (bearb.): *Legation Lorenzo Campeggios 1530–1531 und Nuntiatür Girolamo Aleandros 1531.* (Nuntiatürberichte aus Deutschland. I. Ergänzungsband 1.) Tübingen, 1963. XLVII–LXXIII.;

jogkörrel ruházott fel: Orso Orsini teanói püspököt (1493–1495), Achille Grassit, Cittá di Castello püspökét, továbbá referendariust és a Sacra Romana Rota auditorát (1510), valamint Roberto Latino Orsinit Reggio Calabria érseket (1516). Míg Orso Orsini – aki Mátyás király udvarában már képviselte a Szentszéket – II. Ulászlót Beatrix királynéval kötött házasságának törvényesége, valamint egy keresztes hadjárat indítása ügyében próbálta hasztalan meggyőzni,⁸ addig Achille Grassi a Cambrai-i ligába való esetleges magyar belépés miatt járt hazánkban, és II. Gyula pápa utasítására a liga hatalmainak ellenében Velence-barát tevékenységet fejtett ki.⁹ Roberto Latino Orsini bíborost II. Ulászló halála után nevezte ki a pápa legátusnak, Magyarországra jövetelére azonban nem került sor.¹⁰ Amint látható, a legátusok konkrét diplomáciai ügyek elrendezése, megoldása végett érkeztek, ittlétük alatt pedig felügyelték a pápa által a török elleni harcra küldött segélypénz felhasználását. Ezenkívül befolyhathak belső egyházi és javadalmi ügyekbe, és szentszéki bíróságot is működtettek. A bíróság munkáját és a végzések expedálását általában egy öt-hat tagú, nagyrészt itáliai személyekből álló apparátus végezte.¹¹

A nunciusok konkrét diplomáciai megbízatással érkeztek Magyarországra. Antonio Fabrignisi pápai kamarás (1493, 1495) a zenggi kikötő megsemmisítése és a Frangepán-család belső konfliktusának, valamint egyházi javadalmi ügyek elintézése miatt érkezett hazánkba.¹² Gasparo Golfi minorita

---

SKALWEIT, Stephan: *Campeggi, Lorenzo*. DBI vol. 17. (1974) [http://www.treccani.it/enciclopedia/lorenzo-campeggi_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/lorenzo-campeggi_(Dizionario-Biografico)) (A letöltés dátuma: 2017. 04. 04.)

⁸ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* II. 253–255.; KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.* 121.; KALOUS: *i. m.* 299–301.

⁹ Életére lásd: Stefano TABACCHI: *Grassi, Achille*. DBI 58. (2002) [http://www.treccani.it/enciclopedia/achille-grassi_res-41352430-87ee-11dc-8e9d-0016357eee51_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/achille-grassi_res-41352430-87ee-11dc-8e9d-0016357eee51_(Dizionario-Biografico)). (A letöltés dátuma: 2017. 04. 04.); FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* II. 284–295.; KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.* 124.; KALOUS: *i. m.* 366–368.; LAKATOS Bálint: *A tatai országgyűlés és diplomáciai háttere (1508–1510)*. In: *A diplomácia választóján: 500 éve volt Tatán országgyűlés*. Szerk. LÁSZLÓ János. (Annales Tataiensis VI.) Tata, 2010. 29–65.

¹⁰ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* II. 325.; SETTON: *i. m.* III. 158.; KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.* 126.; KALOUS: *i. m.* 371.

¹¹ KALOUS: *i. m.* 67–97.

¹² FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* II. 267, 272.; KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.* 121.; KALOUS: *i. m.* 352–353. 1494. nov. 10-én a Kúriánál elhunyt Várad Pál esztergomi nagyrépost javadalmaira kinevezvén kifizette az annátát, lásd: *Cameralia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1297–1536), I-II*. (A továbbiakban: *Cameralia*) Feltárta, szerk. és közreadja: LUKCSICS József – TUSOR Péter – FEDELES Tamás – NEMES Gábor. (Collectanea Vaticana Hungariae vol. I/9-10.) Budapest–Róma, 2014. itt II. n. 1329.

szerzetes, Cagli püspöke pedig a VI. Sándor pápa által tervezett pápai–francia–velencei törökellenes szövetséghez való csatlakozás miatt járt háromszor is a budai királyi udvarban (1499–1500, 1500–1501).¹³ A domonkos szerzetes Nicolaus von Schönberg (1517–1519) a Német Lovagrend és Lengyelország közötti viszály megoldása és egy nagyszabású törökellenes hadjárat szervezése miatt időzött Magyarországon.¹⁴ Szép számmal találunk ugyanakkor olyan pápai követeket is, akik a Magyar Szent Korona országaiból vagy a budai királyi udvar szolgálatából kerültek Rómába, ahonnan a pápa saját követeként küldte vissza őket. Ilyen volt Jacobus Piso (1509–1510), Simon de Begna (Kožičić Simon) Modrus püspöke (1510), Johannes Staphileus (Giovanni Stafileo) a Sacra Romana Rota auditora, Sebenico püspöke (1511–1512), valamint Albisi Bernát egri éneklőkanonok (1514, 1515, 1516) és Thomas Niger (Mrčić), Scardona püspöke (1522–1523) is. Megbízatásuk szinte kivétel nélkül a „török kérdéssel” függött össze: oszmánellenes hadjárat szervezése, segélypénzek és -szállítmányok szétosztása volt elsődlegesen a feladatuk.¹⁵ Ha tehát a Magyarországra küldött pápai követek személyi összetételét megnézzük, akkor feltűnő, hogy nagy részük püspök és/vagy a Pápai Kúria hivatalnok volt. Amint azt már Kubinyi András is megállapította, feltűnően sokan származnak a délszláv területekről, és a nunciusok közül a pápa többüket mint a magyar korona alattvalóit küldte követként haza, például Jacobus Pisót, Albisi Bernátot vagy Thomas Nigert. Ezeket a pápai diplomácia érdekes sajátosságaiként is lehet értelmezni.

Az első állandó pápai követ Giovanni Antonio Buglio, barone di Burgio (1523–1526)¹⁶ volt, akinek feladata jóval összetettebb lett elődeinél. Egyrészt rendszeres jelentési kötelezettsége volt Jacopo Sadoletto pápai titkár felé, de számos alkalommal informálta Giovanni Salviati bíboros protektort és Lo-

---

¹³ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* II. 256–260.; KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.* 122–123.; KALOUS: *i. m.* 355–356.

¹⁴ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* II. 326.; KOSÁRY: *i. m.* 113–114.; SETTON: *i. m.* III. 184.; KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.* 126–127.; KALOUS: *i. m.* 371–372.

¹⁵ KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.* 123–126.; KALOUS: *i. m.* 364–366, 368, 370–371, 376. Albsire lásd még: MNL OL DL 22626., 22680., *Consistorialia Documenta Pontificia de Regnis Sacrae Coronae Hungariae (1426–1605)* (A továbbiakban: *Consistorialia*) Kiad. TUSOR Péter – NEMES Gábor. (CVH I/7). Budapest–Róma, 2011. n. 20., Nigerré lásd: NEMES: *Pápai követek... i. m.* 382–384.

¹⁶ RILL, Gerhard – SCICHLONE, Giuseppe: *Burgio, Giovanni Antonio Buglio barone di*. DBI vol. 15. (1972). [http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-antonio-buglio-barone-di-burgio_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-antonio-buglio-barone-di-burgio_(Dizionario-Biografico)) (A letöltés dátuma: 2017. 04. 04.)

renzo Campeggio bíboros legátust is annak Budára érkezése előtt. Az aktuális információk, hírek és intrikák mellett a nuncius jellemezte az udvar befolyásos személyeit is, ha nem is olyan mélyrehatóan és szisztematikusan, mint ahogy azt a velencei követek tették. A Buda és Róma közötti diplomáciai levelezés lebonyolítása mellett tartotta a kapcsolatot a szomszédos országok pápai követeivel, például a Ferdinánd főherceghez küldött Girolamo Rorarióval. Sőt, Campeggio legátus távollétében felügyelte a Fuggerek budai faktorátusában letétbe helyezett segélypénzek felhasználását is.¹⁷

Ha Campeggio legátus és Burgio nuncius együttes budai működését vizsgáljuk, akkor könnyen adódik a felismerés, hogy ebben a 17. századra kialakuló és évszázadokig változatlan formában működő apostoli nunciatúrák gyökereit láthatjuk. A legátus és a nuncius hatásköreinek és feladatainak összeolvadási folyamata az 1526 utáni években I. Ferdinánd udvarában még szembetűnőbbé válik.

1526 és 1540 között mindössze két alkalommal érkezett Ferdinánd királyhoz bíboros legátus.¹⁸ 1532-ben VII. Kelemen pápa unokaöccsét, Ippolito de' Medici bíborost küldte, hogy a török elleni hadsereg zsoldjára fordítandó pápai segélypénz szétosztását felügyelje,¹⁹ valamint később Girolamo Aleandro bíborost, aki 1538 szeptemberétől 1539 augusztusáig Bécsben a lutheri reformáció és a váradi béke ügyében tevékenykedett.²⁰ Mindemellett

---

¹⁷ *Magyarországi pápai követek jelentései 1524–1526*. Kiad. FRAKNÓI Vilmos. (Monumenta Vaticana Hungariae [MVH] II/1) Budapest, 1884.; NEMES: *Pápai követek... i. m.* 376–382.

¹⁸ Az 1530 és 1532 között birodalmi rendekhez küldött Lorenzo Campeggio bíboros magyar ügyekbe csak ritkán folyt bele, a magyarországi eseményekről és a török hírekről szóló beszámolók elkészítése Pimpinella nuncius feladata volt. MÜLLER: *Legation Campeggios... i. m.* I. 86.; MÜLLER, Gerhard (bearth.): *Legation Lorenzo Campeggios 1532 und Nuntiatür Girolamo Aleandros 1532*. (Nuntiatürberichte aus Deutschland. I. Ergänzungsband 2.) Tübingen, 1969. II. 125. Campeggio bíboros ugyanakkor többször jelezte Jacopo Salviati pápai titkárnak, hogy Pimpinella nuncius fakultásait és jogköreit – főleg a legátushoz való viszonyát – pontosabban fogalmazzák meg, lásd MÜLLER: *Legation Campeggios... i. m.* I. 54–55.; II. 75–76.

¹⁹ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 38.; *Consistorialia i. m.* n. 106–107.; *Caesaris S.R.E. Card. Baronii, Od. Raynaldi et Jac. Laderchii ... Annales ecclesiastici denuo et accurate excusii XXXII*, Paris, 1888. 235–237.; MÜLLER: *Legation Campeggios... i. m.* II. 282–284. A legátus augusztus 12-én érkezett meg a regensburgi birodalmi gyűlésre (MÜLLER: *Legation Campeggios... i. m.* II. 413–414.), ahonnan Linz érintésével egyből Bécsbe utazott (uo. 441–442, 555–560.). Életére lásd: FOSI, Irene – REBECCHINI, Guido: *Medici, Ippolito de'*. DBI vol. 73. (2009) [http://www.treccani.it/enciclopedia/ippolito-de-medici_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/ippolito-de-medici_(Dizionario-Biografico)) (A letöltés dátuma: 2017. 04. 04.)

²⁰ THEINER, Augustin: *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia*. (továbbiakban *Slav.*) I. Roma, 1863. 644.; ÖVÁRY Lipót: *III. Pál pápa és Farnese Sándor bíbornok Magyarországra vonatkozó diplomáciai levelezései (1535–1549)*. (Monumenta Hungariae Historica [MHH] I/16.) Budapest, 1897. 41–73 (helyenként); FRIEDENSBURG, Walter (bearth.): *Legation Aleanders*

rendszeresen állandó és kivétel nélkül főpapi rangú követ tartózkodott Ferdinánd mellett: Vincenzo Pimpinella, Rossano érseke (1529–1532),²¹ Pier Paolo Vergerio, Modrus, majd Capodistria püspöke (1533–1535),²² Giovanni Morone, Modena püspöke (1536–1538, ill. 1539–1541)²³ és Fabio Mignanelli, Lucera püspöke (1538–1539).²⁴

Ezzel szemben Szapolyai János király udvarát csak igen ritkán kereste fel pápai követ. VII. Kelemen Szapolyai királlyá koronázása után a római Santa Maria in Aracoeli kolostor perjelét, Frangepán Ferencet küldte bizalmasan Budára, aki át is adta a nemrég megkoronázott uralkodónak a pápa

---

1538–1539. I–II. (Nuntiaturberichte aus Deutschland [NbD] I/3–4.) Gotha, 1893.; FRANKÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 52–54.; *Egyháztörténelmi emlékek a magyarországi hitújítás korából.* I–V. Kiad. BUNYITAY Vince – KARÁCSONYI János – KOLLÁNYI Ferenc – LUKCSIS József – RAPAICS Rajmund. Budapest, 1902–1912. (ETE) III. 269–395. (helyenként); *Stephanus Brodericus: Epistulae.* (A továbbiakban: *Epistulae*) (Bibliotheca Scriptorum Medii Recentisque Aevorum. Series Nova 16.) Ed. KASZA Péter. Budapest, 2012. 574–575. Életét lásd: ALBERIGO, Giuseppe: *Aleandro, Girolamo.* DBI vol. 2. (1960) http://www.treccani.it/enciclopedia/girolamo-aleandro_%28Dizionario-Biografico%29/ (A letöltés dátuma: 2017. 04. 04.)

²¹ FRANKÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 22–25, 35–36.; MÜLLER, Gerhard: *Vincenzo Pimpinella am Hofe Ferdinands I. (1529–1532).* Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken 40. (1960) 65–88. Lásd még THEINER: *Slav. i. m.* I. 609.; MÜLLER: *Legation Campeggios... i. m.* I. 36, 43, 86, 403.; II. 125, 427.; *Lettere di principi. Fejedelmi levelek a pápának (1518–1578).* Kiad. BESSENYEI József. Ford. KULCSÁR Péter (olasz), NAGY Gábor (latin) (Bibliotheca Academiae Hungariae in Roma, Fontes 3.) Roma–Budapest, 2002. 146.; ARTNER Edgár: *Magyarország mint a nyugati keresztény művelődés védőbástyája.* Kiad. SZOVÁK Kornél – TÖRÖK József – TUSOR Péter. (Collectanea Vaticana Hungariae [CVH] I/1.) Budapest–Róma, 2004. n. 128, 147.

²² THEINER: *Slav. i. m.* I. 629–630.; ÓVÁRY: *III. Pál... i. m.* 1–7.; FRIEDENSBURG, Walter (bearb.): *Nuntiatoren des Vergerio 1533–1536.* (NbD I/1.) Gotha, 1892.; FRANKÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 42–46.; ÓVÁRY Lipót: *A Magyar Tud. Akadémia Történelmi Bizottságának oklevélmásolatai.* II. Budapest, 1894. n. 278, 280, 332, 380.; ETE III. 48–49.; *Consistorialia i. m.* n. 110. Életére és működésére lásd: SCHUTTE, Anne Jacobson: *Pier Paolo Vergerio: The making of an Italian reformer.* Genève, 1977.; PIERCE, Robert A.: *Pier Paolo Vergerio the Propagandist.* (Uomini e dottrine 40.) Roma, 2003.

²³ THEINER: *Slav. i. m.* I. 642.; ÓVÁRY: *III. Pál... i. m.* 7–48, 73–127 (helyenként); FRIEDENSBURG, Walter (bearb.): *Nuntiatoren des Morone 1536–1538.* (NbD I/2.) Gotha, 1892.; CARDAUNS, Ludwig (bearb.): *Nuntiatoren Morones und Poggios. Legationen Farneses und Cervinis. 1539–1540.* (NbD I/5.) Berlin, 1909.; CARDAUNS, Ludwig (bearb.): *Gesandtschaft Campegios. Nuntiatoren Morones und Poggios. (1540–1541).* (NbD I/6.) Berlin, 1910.; FRANKÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 48–51, 54.; ETE III. 98–430. (helyenként); *Epistulae i. m.* 527, 560. Életét lásd: FIRPO, Massimo: *Morone, Giovanni.* DBI vol. 77 (2012) [http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-morone_](http://www.treccani.it/enciclopedia/giovanni-morone_(Dizionario-Biografico)) (Dizionario-Biografico) (A letöltés dátuma: 2017. 04. 04.)

²⁴ ÓVÁRY: *III. Pál... i. m.* 49–70. (helyenként); FRIEDENSBURG: *Nuntiatoren des Morone ad indicem... i. m.*; FRIEDENSBURG: *Legation Aleanders... i. m.* I–II. ad indicem; ETE III. 306–307, 326–327, 345, 364–366. Életére lásd: GOTOR, Miguel: *Mignanelli, Fabio.* DBI vol. 74. (2010) [http://www.treccani.it/enciclopedia/fabio-mignanelli_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/fabio-mignanelli_(Dizionario-Biografico)) (A letöltés dátuma: 2017. 04. 04.)

levelét.²⁵ Nem volt ilyen szerencsés az 1526 őszén visszahívott nuncius, Giovanni Antonio Burgio, akit a pápa 1527 februárjában küldött ismét Budára. Ferdinánd király mindent megtett, hogy a Szapolyaihoz küldött követ célba érését megakadályozza. Először nem engedélyezte Burgiónak területén a szabad áthaladást, majd mikor a nuncius Antonio Rincón francia követtel együtt velencei hajón Zenggebe vitorlázott, Ferdinánd fegyveres csapatot küldött a követek elfogására. Ezt követően Burgio valószínűleg visszafordult, és augusztus végéig Velencében maradt; ekkor adta át neki Szapolyai leveleit követe, Giovanni Battista Bonzagni váradi prépost.²⁶ A magyar diplomácia ezután is kereste vele a kapcsolatot: Oláh Miklós és Brodarics István a továbbiakban is leveleket írt hozzá, illetve rendszeresen informálódott róla.²⁷

Szapolyai János 1529-es kiközösítése után a pápa nem is küldhetett hozzá követet. A kenesei országgyűlésre menesztett bécsi nuncius, Vincenzo Pimpinella,²⁸ illetve a berenhidai (ma Berhida) gyűlésre küldött Antonio Venanzi jesi püspök²⁹ bár rövid időre magyar földre léptek (1531. december – 1532. január, illetve 1532. március), de Szapolyai udvarába egyik sem jutott el; Girolamo Aleandro bíboros pedig személyesen nem, csak levélben érintkezett János királlyal (1538 szeptember).³⁰ Az egyetlen pápai követ, akit fogadhatott Szapolyai, Girolamo Rorario volt, aki 1535 márciusában Váradon, 1539 novemberében és decemberében pedig Budán kereste fel a magyar uralkodót.³¹

---

²⁵ SZALAY László: *Adalékok a magyar nemzet történetéhez a XVI-dik században*. Pest, 1861. 13–14.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék...* i. m. III. 4–5.; SÖRÖS Pongrác: *Frangepán Ferencz, kalocsai érsek, egri püspök*. Századok 51. (1917) 429–471.; 545–576, 432–433.

²⁶ Küldéséről értesítette Ferdinánd főherceget: Archivio Segreto Vaticano (ASV) Arm. XLIV. vol. 8. fol. 33r, reg. NANNI: i. m. n. 1621. Lásd még INVEGES, Agostino: *Palermo Nobile*. III. (Parte terza degli Annali della felice città di Palermo.) Palermo, 1651. 49–50.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék...* i. m. III. 8–9. THEINER, Augustin: *Vetera monumenta historica Hungariam sacram illustrantia*. (továbbiakban *Hung.*) II. Roma, 1860. 800–802.; THEINER: *Slav. i. m.* I. 599–600.; NANNI: i. m. n. 1448. – Bonzagniról lásd lejjebb.

²⁷ 1531: ETE II. 168–171.; 1533: *Epistulae* i. m. 393, 404.; 1536: uo. 477.

²⁸ THEINER: *Slav. i. m.* I. 616.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék...* i. m. III. 21–25.

²⁹ A forrásokban Antonio da Spello. FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék...* i. m. III. 29, 36–37.; ETE II. 189.; MÜLLER: *Legation Campeggios...* i. m. II. 33–35, 50–53. A nuncius a meghíúsult országgyűlés után a regensburgi birodalmi gyűlésre utazott (MÜLLER: *Legation Campeggios...* i. m. II. 61, 105, 120, 124.), majd április 13-án visszaindult Rómába (lásd uo. 142.).

³⁰ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék...* i. m. III. 53.; ETE III. 289–290.

³¹ FRIEDENSBURG: *Nuntiaturen des Vergerio...* i. m. 323–405. helyenként; FRIEDENSBURG: *Legation Aleanders...* I–II. ad indicem; ETE III. 363–364, 368–369, 410–413, 418, 429.; ÖVÁRY: *Magyar Tud. Akadémia...* i. m. n. 327, 329, 341, 344.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék...* i. m. III. 43–45, 54–58. Ferdinánd Rorarióhoz írott levele szerint 2–300 magyar forintot kitevő évi apanázst biztosít neki magyarországi egyházi javadalmakból. ASV Archivum Arcis (A.A.) I-XVIII. n. 5126., kiad.

A pápai kúria mindig megkülönböztetett figyelemmel kísérte a horvátalmát végeket, különösen a klisszai vár védelmét.³² Az oda küldött nunci-usok – Antonio Fabrignisi (1493),³³ Andrić Vince otocsáci püspök és Iulius Cortonensis (1515),³⁴ valamint Thomas Niger scardonai püspök (1524), Leonardo Cresci pápai familiáris (1525–1526)³⁵ és Giacomo Ermolao (1536)³⁶ – fő tevékenysége a segélyként küldött élelmiszer, lőszer és pénz elosztása és a megfelelő felhasználás ellenőrzése volt.

Magyar érdekképviselő Rómában

Bíboros protektor

A legmagasabb szintű érdekképviselőt a pápai kúriában a bíboros protektorok látták el. Az európai uralkodók által elsősorban anyagi ellenszolgáltatás fejében megbízott kúriai bíborosok nemcsak a pápa és az adott udvar közötti legmagasabb szintű információcserében, valamint a politikai események és a diplomáciai célkitűzések esetleges befolyásolásában vettek részt, hanem egyes, kiemelt fontosságú kúriai ügyek intézését is végezték. A Kúriában mint feljebbviteli egyházi bírósági fórumon folyó perek felügyelete mellett a protektor legfontosabb feladata az uralkodók által kijelölt (nominált) püspökjelöltek pápa általi megerősítése volt, ami a jelölt alkalmasságának megállapítását célzó kánoni kivizsgálás lefolytatásától a pápai konzisztóriumon történő előterjesztésén át a kinevezési bullák kiállításának intézéséig terjedt. Feladataiban időnként helyettese, a viceprotektor járt el.³⁷

THEINER: *Slav. i. m. I.* 650. Életére lásd: SCALA, Aidée: *Girolamo Rorario: un umanista diplomatico del Cinquecento e i suoi Dialoghi*. Firenze, 2004.

³² Lásd erre NEMES: *VII. Kelemen... i. m.* 57–65.; Lásd még THEINER: *Slav. i. m. I.* 618–619.

³³ KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.* 121; KALOUS: *i. m.* 352.

³⁴ 1515. március 30-án X. Leó pápa levélben tájékoztatta küldésükről II. Ulászlót, Beriszló Pétert és Leonardo Loredano dózsét. Lásd BEMBUS, Petrus: *Epistolarum Leonis X. pont. max. nomine scriptarum libri XVI*. Lugdunum, 1540. X. n. 23–25. kiad. *Monumenta Romana Episcopatus Vesprimiensis I–IV*. Ed. FRAKNÓI, Guilelmus – LUKCSICS, Iosephus. Budapest, 1896–1908. IV. 231, 233. További másolatait és kiadásait lásd NEMES Gábor: *Az Apostoli Szentszék és a Jagelló-kori Magyarország kapcsolata különösen VII. Kelemen pápa idején (1523–1526)*. PhD-értekezés. Piliscsaba, 2014. 50. Lásd még róluk KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.* 126.

³⁵ NEMES: *VII. Kelemen... i. m.* 58–62.

³⁶ FRIEDENSBURG: *Nuntiatur des Morone... i. m.* 73–76, 87–88, 102, 122.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 48.

³⁷ A bíboros protektori intézményről máig legalapvetőbb munka: WODKA, Joseph: *Zur Geschichte der nationalen Protektorate der Kardinäle an der römischen Kurie*. (Publikationen des ehemaligen Österreichischen Historischen Instituts in Rom 4/1.) Innsbruck–Leipzig, 1938.; lásd

A középkori magyar uralkodók bíboros protektorai általában magas rangú, befolyásos kúriai bíborosok voltak (Pedro Ferriz, Giambattista Orsini), sőt, közülük többen pápai neposok (Guillaume de la Jugèe, Giovanni Salviati) voltak. Két magyar protektor esetében – Rodrigo Borgia és Giulio de' Medici, akik 1487–1492 valamint 1518–1523 között látták el feladataikat – a megbízatás pápává választásuk miatt szakadt meg. I. (Hunyadi) Mátyás király két esetben megpróbált saját maga által kreáltatott bíborost is e feladattal megbízni, de Gabriele Rangoni és Aragóniai János bíboros korai halála miatt e törekvése végül is meghiúsult.³⁸

Ferdinánd cseh, majd magyar királlyá választása után a Habsburg-dinasztia már meglévő diplomáciai apparátusát, képviseleti rendszerét alkalmazta tovább. Bíboros protektora az osztrák tartományok protektora, Lorenzo Pucci lett, aki 1527. június 7-én, a konzisztóriumon már meg is akadályozta Szapolyai János magyar király elismerését.³⁹ Pucci viceprotektora Niccolò Ridolfi volt, aki nagyrészt a konzisztórium elöterjesztéseket végezte.⁴⁰ Pucci kardinális halála után a megbízatást a néhai II. Lajos király protektora, Giovanni Salviati vette át, a viceprotektorságot 1536-ban Niccolò Gaddi látta el. Salviatit Giromalo Aleandro bíboros követte, aki 1538/39-ben legátusként is járt Bécsben. Tevékenységét viceprotektorként Alessandro Cesarini, Antonio Pucci és Girolamo Ghinucci bíborosok segítették.⁴¹ Ezzel

---

még WILKIE, William E.: *The Cardinal Protectors of England. Rome and the Tudors before the Reformation*. New York–London, 1974. A magyar szakirodalomban először Tusor Péter foglalkozott behatóan a protektorok szerepével: TUSOR Péter: *A magyar koronabíborosi és bíboros protektori „intézmény” kialakulása és elhalása a XV–XVI. században*. In: Várak, templomok, ispotályok. Tanulmányok a magyar középkorról. Szerk. NEUMANN Tibor. (Analecta mediaevalia II.) Budapest–Piliscsaba, 2004. 291–310.; TUSOR Péter: *Purpura Pannonica. Az esztergomi bíborosi szék kialakulásának előzményei a 17. században*. (CVH I/3.) Budapest–Róma, 2005. 45.; *Consistorialia i. m.* XXI–XXIV.

³⁸ TUSOR: *A magyar koronabíborosi... i. m.* 299–304.; NEMES: *Magyarország kapcsolatai... i. m.* 479–483. Valószínűleg Mátyás később Ippolito d'Estének is hasonló karriert szánt.

³⁹ *Consistorialia i. m.* n. 85.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 5.; WODKA: *i. m.* 16–18, 62. Ő terjesztette elő a konzisztóriumon Várdai Pál esztergomi és Szaláházy Tamás egri kinevezését 1529. febr. 3-án: ASV Archivio Concistoriale (Arch. Concist.), Acta Vicecancellarii (Acta Vicecanc.), vol. 3, fol. 158r.

⁴⁰ WODKA: *i. m.* 62. – Ridolfi már 1525. április 24-én is terjesztett elő magyar főpapot: Petri Miklós nándorfehérvári püspök, veszprémi segédpüspök kinevezésénél ő volt a referens, ASV Arch. Concist. Acta Vicecanc., vol. 3, fol. 75v.

⁴¹ WODKA: *i. m.* 19, 62–63. Antonio Pucci volt a relátor az 1539-es tömeges konzisztórium elöterjesztéseknél; Ghinucci Simándi Péter egri segédpüspök proponálását végezte, lásd ASV Arch. Concist. Acta Acta Vicecanc., vol. 5, fol. 106r–107r és Acta Camerarii, vol. 4, fol. 24v–25r. Lásd erre még ETE III. 357–358.; *Consistorialia i. m.* n. 111–113.

szemben Szapolyai Jánosnak el nem ismertsége és kiközösítése miatt nem lehetett bíboros protektora. Először – talán a jogfolytonosság jegyében – Giovanni Salviatival próbálta felvenni a kapcsolatot, később Pucci viceprotektoránál, Niccolò Ridolfinál, valamint Salviati viceprotektoránál, Niccolò Gaddinál is próbálkozott. Politikai szövetségeseket a konzisztórium Habsburg-ellenes, franciabarát szárnyában keresett, jó kapcsolatot ápolt Francesco Pisani, Agostino Trivulzio és Alessandro Farnese kardinálissal, a későbbi III. Pál pápával.⁴²

Követek és ügyvivők

A Jagelló-korban Rómába küldött követek⁴³ nagyrészt az egyházi középrétegből, annak is inkább az elitjéből kerültek ki. (Világi személyt a magyar-cseh király sohasem küldött ilyen megbízással, kizárólag klerikusokat.)⁴⁴ Kemendi László vasvári prépost⁴⁵ 1492 tavaszán a János Albert lengyel herceg elleni fellépés kieszközlése miatt utazott Rómába; Bodrogi Fülöp győri örkanonok, Bacskai Miklós mislyei prépost⁴⁶ és Johann Brandis boroszlói

---

⁴² FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 16.; Lásd még *Epistulae i. m.* 180, 321, 376, 393, 401, 403–405.

⁴³ Összefoglalóan a korábbi szakirodalommal KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.*, az egyes személyekhez kötődő új adatokat lásd lent.

⁴⁴ LAKATOS Bálint: *Diplomats of the Jagiellonian Kings of Hungary and Bohemia (1490-1526). Preliminary Research Report.* Megjelenés alatt. Köszönöm Lakatos Bálint barátomnak, hogy kéziratába betekintheztem.

⁴⁵ Kemendi László vasvári prépost (1483–1500), a szekszárdi (1488–1490) és a zalavári apátság kommandátora (1490–1492), a diósgyőri vár ispánja (1488–1490), Beatrix királyné káplánja. Lásd MNL OL DL 19419, 56228, 75338, 90582.; *Zala vármegye története.* Szerk. NAGY Imre – VÉGHÉLY Dezső – NAGY Gyula. Budapest, 1890. II. 630–631.; FÜSSY Tamás: *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története.* VII. A Zalavári Apátság története. Budapest, 1902. 559–561.; DESICS Ignác: *A vasvár-szombathelyi székeskáptalan története főbb vonásaiban.* In: GÉFIN Gyula: *A szombathelyi egyházmegye története (1777–1929).* Szombathely, 1929. 297–332, 318–319.; KÓTA Péter: *Középkori oklevelek Vas megyei levéltárakban I. Regeszták a vasvári káptalan levéltárának okleveleiről (1130) 1212–1526.* (Vas megyei levéltári füzetek 8.) Szombathely, 1997. n. 514, 558.; TRINGLI István (közzeadványok 44.) Budapest, 2008. n. 616, 619. Diplomáciai küldetésére lásd még ÓVÁRY Lipót: *A Magyar Tudományos Akadémia történelmi bizottságának oklevélmásolatai I. A Mohácsi vész előtti okiratok kivonatai.* Budapest, 1890. n. 701., valamint <http://vestigia.hu/kereses/nyomtat.php?a=1362996830> (A letöltés dátuma: 2017. 04. 29.) Egy fürdőházat a győri káptalannak adományozott heti egy mise (*missa Cibavit de corpore Christi*) mondásáért, lásd BEDY Vince: *A győri székeskáptalan története* (Győregyházmege múltjából 3.) Győr, 1938. 31.

⁴⁶ C. TÓTH Norbert: *A püspök és a prépost: a két Bacskai Miklós.* Turul 88. (2015/4) 144–146.

prépost⁴⁷ 1495-ben Sánkfalvi Antal nyitrai püspök⁴⁸ megsegítésére érkeztek az Örök Városba, aki 1492 decembere óta az uralkodó Beatrix királynéval kötött házassága érvénytelenítésén munkálkodott. Beriszló Péter hájszent-lőrinci prépost először a magyar–török béketárgyalások miatt (1502–1503), majd később egy oszmánellenes szövetség létrehozása céljából (1508) utazott Rómába.⁴⁹ 1512-ben pedig a Cambrai-i ligába történő esetleges belépés miatt küldte II. Ulászló a pápához, mintegy Bakócz „előőrseként”.⁵⁰ 1513 szeptemberében Atádi Márton maróti prépost járt a pápánál II. Ulászló leveleivel.⁵¹ Brodarics István pécsi prépost pedig 1522 és 1525 között – egy hosszabb megszakítással – a Jagelló országok állandó római képviselőjét látta el.⁵² A pápai követség sokszor fontos lépcsőfokot jelentett az egyházi hierarchián való feljebb lépésben: Bacskai Miklós szerémi, majd nyitrai, Beriszló Péter veszprémi, Brodarics István pedig szerémi püspök lett hazatérte után.⁵³

---

⁴⁷ *Consistorialia i. m. n. 9.*

⁴⁸ Róla legújabban: HLAVAČKOVÁ, Miriam: *A diplomat in the service of the Kings of Hungary. The activity of the Bishop of Nitra Antony of Šankovce at the end of the Middle Ages.* Historický Časopis 59. (2011) Supplement 3–24.

⁴⁹ 1508. aug. 16-án távozott Rómából, lásd erre: ASV Arm. XXXIX. vol. 28. fol. 437v–438r, 442rv, utóbbi kiadva: THEINER: *Hung. i. m. II. 578.*

⁵⁰ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m. II. 303.*

⁵¹ 1513. szept. 5-én X. Leó pápa arról írt II. Ulászlónak, hogy megkapta a leveleket, amelyeket Márton kalocsai érkanonok hozott, lásd BEMBUS: *i. m. IV. n. 22.* (kiadásait lásd NEMES: *Az Apostoli Szentszék... i. m. 46.*). A brevékben szereplő Márton kalocsai érkanonok személyét Kubinyi nem tudta azonosítani, lásd KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m. 126. 69. j.* Márton érkanonok egyértelműen Atádi Márton maróti főesperes volt, akit a pápa 1513. szept. 10-én szentszéki jegyzővé (*Leonis X. Pontificis Maximi Regesta I–VIII.* Ed. HERGENROETHER, Joseph. Freiburg, 1884–1891. n. 4429.), szept. 24-én pedig a lateráni palota comesévé (MNL OL DL 34435., reg. MÁLYUSZ Elemér: *A szlavóniai és horvátországi középkori pálos kolostorok oklevelei az orsz. levéltárban.* Első közlemény. Levéltári Közlemények 3. [1925] 172., n. 100.) nevezett ki. C. Tóth Norbert közlése szerint – amelyet ez úton is köszönök – 1513. jún. 26-án maróti prépostként és bácsi kanonokként személyesen jelent meg a budai káptalan előtt – utazására tehát ezt követően került sor; továbbá 1513. okt. 31-én mint kalocsai érkanonok szerepel egy oklevélben (MNL OL DL 37931., ill. DF 280206.). Atádiról lásd továbbá ERDÉLYI Gabriella: *Egy kolostorper története. Hatalom, vallás és mindennapok a középkor és az újkor határán.* (Társadalom- és Művelődéstörténeti Tanulmányok 38.) Budapest, 2005. ad indicem; FEDELES Tamás: *A pécsi székeskáptalan személyi összetétele a késő középkorban (1354–1526).* (Tanulmányok Pécs történetéből 17.) Pécs, 2005. 317–318.; FEDELES Tamás: *Középkori pécsi segédpüspökök.* Magyar Egyháztörténeti Vázlatok 22. (2010/1–2) 5–20, itt 19–20.

⁵² Erről lásd legújabban a korábbi szakirodalommal: NEMES: *Magyarország kapcsolatai... i. m. 485–490.* Brodarics legújabb életrajzát lásd: KASZA Péter: *Egy korszakváltás szemtanúja. Brodarics István pályaképe.* Pécs–Budapest, 2015.

⁵³ C. TÓTH Norbert – HORVÁTH Richárd – NEUMANN Tibor – PÁLOSFALVI Tamás: *Magyarország világi archontológiája 1458–1526. I. Főpapok és bárók.* Budapest, 2016. 44, 48–49, 54.

Főpap ugyanakkor csak ritkán járt az Örök Városban: a már említett Sánkfalvi Antal nyitrai püspök mellett Bakócz Tamás győri püspök először II. Ulászló magyar és cseh király, valamint Miksa császár követeként járt a Kúriában.⁵⁴ Az 1513-as konklavé miatti – már mint bíboros és esztergomi érsek – másfél éves kint tartózkodása ugyanakkor nem igazán minősül követésnek, holott informálisan minden bizonnyal több ügy elintézésében közreműködött.⁵⁵ Magas rangú világi követ csak ritkán járt a Kúriában: 1519-ben a II. Lajos király császárrá választása ügyében Verbőci István vezetése alatt érkezett népes magyar rendi küldöttség, amely csaknem egy hónapot töltött az Örök Városban.⁵⁶

Brodarics munkáját római megbízatása idején már egy jól szervezett kis iroda segítette. A firenzei Francesco Marsuppini 1511-től látott el folyamatosan követi, illetve ügyvivői feladatokat, először Bakócz Tamás, később a budai udvar megbízásából. Szerepét 1524-től folyamatosan testvére Giovanni Marsuppini vette át.⁵⁷ Az egyes kúriai hivatalokban lévő mindennapi ügyintézésre külön megbízottat, ún. sollicitátort alkalmaztak az umbriai Egidio

---

⁵⁴ HÖFLECHNER, Walter: *Die Gesandten der europäischen Mächte, vornemlich des Kaisers und des Reiches 1490–1500.* (Archiv für österreichische Geschichte 129.) Wien, 1972. 25, 370, 459.; KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.* 121.; NEUMANN Tibor: *Győr és Eger között: Egy püspöki áthelyezés története.* In: Erősségénél fogva várépítésre való: Tanulmányok a 70 éves Németh Péter tiszteletére. Szerk. CABELLO, Juan – C. TÓTH Norbert. (A Jósa András Múzeum Kiadványai 68.) Nyíregyháza, 2011. 357–366.; LAKATOS Bálint: *Ordo regum. Precedencialisták a pápai udvarban és a magyar király rangja a középkor végén.* In: Magyarország és a római Szentszék. Vatikáni magyar kutatások a 21. században. Szerk. TUSOR Péter – TÓTH Krisztina. (CVH I/15.) Budapest–Róma, 2017. (Megjelenés alatt.)

⁵⁵ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* II. 313–322.; *Consistorialia i. m.* n. 14–16. Valószínűleg személyesen intézte el a milikói egyházmegyének az esztergomi érsekségbe kebelezését is, lásd 1513. szept. 2. MNL OL DL 22454. További másolatait lásd: NEMES: *Az Apostoli Szentszék... i. m.* 45–46.

⁵⁶ Lásd erre ASV Arm. XLIV. vol. 5, fol. 167r, reg. NANNI: *i. m.* 1066.; FRAKNÓI Vilmos: *Verbőczy István életrajza.* (Magyar Történelmi Életrajzok) Budapest, 1899. 144–159.; KOSÁRY: *i. m.* 119–122.; E. KOVÁCS Péter: *A császárválasztás és Magyarország.* In: Unger Mátyás emlékkönyv. Emlékkönyv Unger Mátyás negyedszázados egyetemi történészstanári működése emlékére, és születésének hetvenedik évfordulója alkalmából. Szerk. E. KOVÁCS Péter – KALMÁR János – V. MOLNÁR László. Budapest, 1991. 61–72., ebből 62–64.; KUBINYI: *Diplomáciai érintkezések... i. m.* 127–128.

⁵⁷ NEMES: *Magyarország kápcsolatai... i. m.* 483–485.

Zefiri személyében, a titkár a páрмаi Pietro Antonio Berri, Vio bíboros legátus egykori titkára volt.⁵⁸ A kapcsolattartásban nemcsak klasszikus értelemben vett diplomáciai követek, hanem levelek továbbításával megbízott, általában udvari szolgálatban álló futárok, küldöncök is részt vettek. 1520 tavaszán II. Lajos például Mlatkovith Horváth Márton királyi étekgógót küldte a pápához.⁵⁹ Külön érdekesség, hogy az udvar megbízásában futári teendőt látott el Brodarics István öccse, Mátyás és a néhai Beriszló Péter unokaöccse, János is. Acél István pozsonyi várnagyot minden bizonnyal jubileumi zárándoklata apropójából kérhették meg levelek továbbítására.⁶⁰ A Jagelló-kor folyamán megfigyelhető, hogy a horvát végek önálló kapcsolattartásra törekedtek a római kúriával. Zengg város és kapitányai, Krusic Péter és Orlovcsics Gergely, valamint a klisszaiak mellett a Frangepán család is rendszeresen levelezett a pápával.⁶¹

I. Ferdinánd király első állandó római követe régi kipróbált diplomataja, Andrea dal Borgo volt, aki 1529 januárjában érkezett Rómába.⁶² Borgo nem volt ismeretlen a magyar diplomácia előtt, hiszen 1521-től 1523-ig Ferdinánd osztrák főherceg követeként Budán tevékenykedett.⁶³ Egyik fő törekvése az volt, hogy Szapolyai János római diplomáciai jelenlétét teljes mérték-

---

⁵⁸ NEMES: *Magyarország kapcsolatai... i. m.* 490–491. – Pietro Antonio Berri 1528-ban VII. Kelemen pápa Ennio Filonardi Veroli püspökéhez, campaniai kormányzóhoz küldte, lásd *Epistolae ad principes I.* Ed. NANNI, Luigi. (Collectanea Archivi Vaticani 28.), Città del Vaticano, 1992. n. 1479.

⁵⁹ ASV Reg. Vat. vol. 1214A, fol. 58r. A követ útján a pápa bizonyos a Kúrián folyó perekről adott tájékoztatást II. Lajos királynak. Horváth Mártonról lásd FÖGEL József: *II. Lajos udvartartása 1516–1526.* Budapest, 1917. 55.

⁶⁰ NEMES: *Magyarország kapcsolatai... i. m.* 494.

⁶¹ NEMES: *VII. Kelemen... i. m.* 58–64.; NEMES Gábor (kiad.): *Brevia Clementina. VII. Kelemen pápa magyar vonatkozású brévei (1523–1526).* (CVH I/12.; A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 23.) Budapest–Győr–Róma, 2015. n. 56–57, 59–60, 78–79, 84–87, 90, 99–100, 102.

⁶² Életrajzát lásd RILL, Gerhard: *Borgo, Andrea.* Dizionario Biografico degli Italiani. Vol. 12 (1971). http://www.treccani.it/enciclopedia/andrea-borgo_%28Dizionario-Biografico%29/ (A letöltés dátuma: 2017. 04. 04.) Ferdinánd ajánlólevelét lásd 1528. júl. 5. THEINER: *Slav. i. m.* 600–601.

⁶³ Lásd erre KUBINYI András: *Országgyűlési küzdelmek Magyarországon 1523–1525-ben.* In: *Honoris causa. Tanulmányok Engel Pál tiszteletére.* Szerk. NEUMANN Tibor – RÁCZ György (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 40. – Analecta Mediaevalia III.) Budapest–Piliscsaba, 2009. 125–148.; C. TÓTH Norbert: *Politikaitörténeti források Bátori István első helytartóságához (1522–1523).* (Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 50.) Budapest, 2010. ad indicem; LAKATOS Bálint: *Die Berichte aus dem ungarischen Hof des Gesandten Ferdinands I. Andrea dal Burgo (1521–1523). Charakter, Herkunft und Struktur.* In: *Wiener Archivforschungen. Festschrift für den ungarischen Archivdelegierten in Wien,* István Fazekas. Hrsg. CZIRÁKI, von Zsuzsanna et al. Wien, 2014. 51–58.

ben ellehetetlenítse. Ferdinánd utasítására és Pucci bíboros protektor segítségével sikerült keresztülvinnie Szapolyai kiközösítését, több alkalommal pedig megakadályozta követ vagy levél küldését. Sőt, egy alkalommal – Hardi Gellért⁶⁴ ferences szerzetes, Szapolyai titkos küldötte esetében – váratlan személyes megjelenésével félbeszakította a pápai audienciát. Magabiztosságát és hatékonyságát nemcsak diplomáciai rutinjának, hanem a barcelonai béke után a Habsburgok vitathatatlan római befolyásának is köszönhetette.⁶⁵ 1533. január 1-jén bekövetkezett halála után egy másik tapasztalt, régóta Habsburg-szolgálatban tevékenykedő diplomata, Gabiel Sanchez, Ferdinánd korábbi madridi ágense érkezett az Örök Városba, aki 1540-ig képviselte urát a pápai udvarban.⁶⁶

Szapolyai János a már ismertetett helyzete miatt nem tudott állandó római képviselőt kialakítani, de törekedett a lehetőségeihez mérten hatékony képviselőre: Rómában lévő itáliai ügyvivők, formális és informális követek és az Örök Városban nem diplomáciai céllal tartózkodó magyarok egyaránt részt vettek a kapcsolattartásban. A római ügyvivők között elsőként a Jagellóktól „megörökölt” Marsuppini testvérpárt kell említeni. Az idős Francesco 1526 után fokozatosan visszavonult a diplomáciai élettől, elhagyta Rómát és Tivoliban élt,⁶⁷ ugyanakkor néhány ügy intézésével – mint például az esztergomi káptalan és Filippo Sergardi perének intézése – még megbízták.⁶⁸ Idővel azonban újra visszatért: 1532-ben ő is jelen volt Szapolyai ferences gyónatója, Hardi Gellért, majd Verancsics Antal pápai kihallgatásánál, később,

---

⁶⁴ Róla lásd lejjebb.

⁶⁵ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék...* i. m. III. 13–29.; ÓVÁRY: *Magyar Tud. Akadémia...* i. m. n. 138, 140–142.; *Consistorialia* i. m. n. 88–89, 97, 102. – Borgóval szemben Vincenzo Pimpinella bécsi nuncius teljesen súlytalan maradt Ferdinánd udvarában, erről és Borgóhoz fűződő különleges viszonyáról lásd MÜLLER: *Pimpinella...* i. m. 84–88.

⁶⁶ FRIEDENSBURG: *Nuntiaturen des Vergerio* i. m. ad indicem; FRIEDENSBURG: *Legation Aleanders...* i. m. I–II. ad indicem; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék...* i. m. III. 44–45.; THEINER: *Slav. i. m.* I. 639, 645, 648–649. – 1537-ben csatlakozott hozzá Leonard Nogarola gróf is, lásd THEINER: *Slav. i. m.* I. 639. Nogarola Ferdinánd régi diplomatája volt, 1528–29-ben Magyarországon teljesített szolgálatot, 1532-ben isztambuli követ volt. SETTON: i. m. 350–381. helyenként.

⁶⁷ *Epistulae* i. m. 393, 401, 404.

⁶⁸ ETE I. 308–309.; *Epistulae* i. m. 180–181. Sergardi és az esztergomi káptalan perét lásd a korábbi szakirodalommal; NEMES: *Magyarország kapcsolatai...* i. m. 499–501.

1538–1539-ben pedig Frangepán Ferenc római ügyvivője lett.⁶⁹ 1542 decemberében – ekkor már több mint 80 éves volt – Ferdinánd király menlevele értelmében Bécsből mint Frangepán titkára utazott vissza Itáliába.⁷⁰ Giovanni Marsuppini 1532-ben a Gellért fráter követségéről beszámoló levelek Magyarországra továbbítását intézte.⁷¹ Ezt követően rendszeresen informálta Brodaricsot és Frangepán Ferencet a római történésekről, együttműködött a Casali fivérekkel és tartotta a kapcsolatot a Szapolyaival szimpatizáló bíborosokkal is.⁷² Szapolyai halála után sem szakította meg a kapcsolatot hazánkkal: Várday Pál szolgálatába állt. 1548-ban az esztergomi érsek amiatt mentegetőzött, hogy Giovanni Marsuppini gyengélkedése miatt nem tudott sem követet, sem levelet küldeni a pápának.⁷³ A Marsuppini testvérek dotálását részben magyarországi javadalmakkal oldották meg, amelyek a Mohács utáni években aligha lehettek túl jövedelmezők. Francesco az 1520-ban elnyert pankotai főesperességét és egri kanonoki stallumát 1530-ban Giovanninak adta át,⁷⁴ aki emellett kapornaki apát is volt – igaz, ennek jövedelmét sem élvezhette.⁷⁵

1528-tól Paolo Casali is Szapolyai római ügyvivője lett.⁷⁶ A neves bolognai diplomata család sarja Isztambulban ismerkedett meg a Szulejmán

---

⁶⁹ 1538 tavaszán Frangepán oldalán Budáról Bécs és Vicenza érintésével Padovába utazott, ahonnan – az érsek köszvénye miatt – csak Marsuppini utazott Rómába. THEINER: *Slav. i. m. I.* 641–642, 645–646.; ETE II. 186–188.; III. 283–285.; SÖRÖS: *Frangepán i. m.* 545–546.

⁷⁰ ETE IV. 131.; SÖRÖS: *Frangepán... i. m.* 574.

⁷¹ ETE II. 186–188.; *Epistulae i. m.* 287, 291.

⁷² ETE III. 416., 474.; *Epistulae i. m.* 392–395; 399, 400–401, 403–405, 497–500.

⁷³ ETE V. 6–7.

⁷⁴ *Cameralia i. m. II.* 294–295. Lásd még erről: ETE III. 291.

⁷⁵ Kapornaki apátságáról lásd SZALAY László: *Verancsics Antal m. kir. helytartó, esztergomi érsek összes munkái.* VI. (MHH II/9) Pest, 1860. 39–40.; ETE III. 291.; *Epistulae i. m.* 394. Az apátságot 1530-ban Ferdinánd a hozzá küldött nunciushoz, Vincenzo Pimpinellának is odaadta: ETE II. 16–18, 32–33. (A nuncius költséges életmódot folytatott, emiatt kivívta Campeggio bíboros legátus nemtetszését, lásd erre MÜLLER: *Pimpinella... i. m.* 71–72.; MÜLLER: *Legation Campeggios... i. m. I.* 50. 346. I. Ferdinánd a pápától Pimpinellának kérte a rosazzoói apátság javadalmát is, lásd uo. 334–335.) Az apáti címet valójában Semjéni Antal viselte 1524-től 1546-ig, akitől Ferdinánd az apátságot hűtlensége miatt vette el. Antal apát ettől függetlenül a helyén maradt. Lásd erre ETE III. 115–116, 117–118.; SÖRÖS Pongrác: *A Pannonhalmi Szent-Benedek-Rend története.* XII/B. Az elenyészett bencés apátságok. Budapest, 1912. 280–584.; *A zalavári és a kapornaki konventek hiteleshelyi levéltárainak oklevélregesztái I–III.* Szerk. BILKEI Irén. (Zalai gyűjtemény 47, 54, 64.) Zalaegerszeg, 1999–2008.

⁷⁶ Életéről lásd BRIZZI, Gian Paolo: *Casali, Paolo.* In: DBI vol. 21. (1978). [http://www.treccani.it/enciclopedia/paolo-casali_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/paolo-casali_(Dizionario-Biografico)) (A letöltés dátuma: 2017. 04. 04.)

szultánnal tárgyaló Hieronym Łaski vezette magyar küldöttséggel.⁷⁷ Mivel Paolo két testvére is VIII. Henrik angol király követe volt – Gregorio Rómában és Giambattista Velencében –, így könnyen adódhatna a feltételezés, hogy a két fél egymásra találását az angolok segítették, bár erre vonatkozóan nincs bizonyíték.⁷⁸ Paolo Casali 1531 decemberéig látta el ügyvivői hivatását, ám ekkor Nápolyba menet orvgyilkosok megölték.⁷⁹ Helyét egy másik Casali testvér, Francesco vette át, aki már Szapolyai haláláig római ügyvivője maradt.⁸⁰ Bár hivatalosan sohasem volt Szapolyai megbízottja, mégis fontos szerepet játszott Gregorio Casali, VIII. Henrik római követe is. Mint a család legbefolyásosabb tagja, Paolo halála után maga gondoskodott „pótlásáról” Francesco személyében. Az 1532 januárjában a Via di Monserratón lévő palotájában szállt meg Verancsics Antal, akit el is kísért a pápai audienciára. Ugyanígy segítette 1535-ben Krusic Péter klisszai kapitányt is.⁸¹ Fontos szerepet játszott továbbá Giambattista Casali,⁸² aki Velencében volt az angol király követe. Részt vett az információk és levelek közvetítésében,⁸³ és elszállásolta a Róma felé tartó magyar követeket, például Verancsics Antalt.⁸⁴

---

⁷⁷ Erről részletesen lásd *Két tárgyalás Sztambulban. Hieronimus Łaski tárgyalása a töröknél János király nevében, Habardanecz János jelentése 1528. nyári sztambuli tárgyalásairól*. Szerk. BARTA Gábor. Budapest, 1996.

⁷⁸ FLETCHER, Catherine: *Római emberünk. VIII. Henrik itáliai követe*. Budapest, 2012. 71–73.

⁷⁹ Tevékenységére lásd FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 16, 21.; NANNI: *i. m.* n. 1521–1522.; BOTLIK Richárd: *VIII. Henrik angol király magyar szövetségesei*. Kaposvár, 2013. 156.; *Epistulae i. m.* 275–278. Haláláról lásd FLETCHER: *Római... i. m.* 216–217. és *Epistulae i. m.* 285. Fletcher szerint lehetséges, hogy tervezett merénylet történt.

⁸⁰ Életéről lásd BRIZZI, Gian Paolo: *Casali, Francesco*. In: DBI vol. 21. (1978). [http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-casali_res-27869352-87ea-11dc-8e9d-0016357eee51_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/francesco-casali_res-27869352-87ea-11dc-8e9d-0016357eee51_(Dizionario-Biografico)) (A letöltés dátuma: 2017. 04. 04.) Tevékenységéről lásd FRIEDENSBURG: *Legation Aleanders... i. m.* II. 341.; FLETCHER: *Római... i. m.* 224, 242–244, 267, 277.; *Epistulae i. m.* 375–377, 383–385, 418–419. Lásd még Szapolyai ajánlóleveleit ASV A.A. I-XVIII. n. 2521., THEINER: *Slav. i. m.* 623, 625–626.

⁸¹ A római Casali palotáról lásd FLETCHER: *Római i. m.* 86., tevékenységéről lásd uo. 224, 258., továbbá *Epistulae i. m.* 284–289, 396–398, 415–417. Gregorio Casali és a magyar diplomácia kapcsolatáról lásd még: BOTLIK: *VIII. Henrik... i. m.*

⁸² CAJANI, Luigi: *Casali, Giambattista*. In: DBI 21. (1978) [http://www.treccani.it/enciclopedia/giambattista-casali_\(Dizionario-Biografico\)](http://www.treccani.it/enciclopedia/giambattista-casali_(Dizionario-Biografico)) (A letöltés dátuma: 2017. 04. 04.)

⁸³ ETE II. 188. A Velencén át küldött levelek jelentős része a császár velencei követe, Rodrigo Niño kémeinek kezébe került, lásd FLETCHER: *Római... i. m.* 224.

⁸⁴ *Epistulae i. m.* 289–291.; FLETCHER: *Római... i. m.* 224. – Giambattista később Szapolyai János szolgálatába állt, de Andrea Corsinivel együtt Ferdinánd emberei 1535. április 4-én Szamobor városánál elfogták, és csak 1536 májusában engedték szabadon. Lásd erről FRIEDENSBURG: *Nuntiaturen des Vergerio... i. m.* 378, 381, 429–430.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 45–46.; FLETCHER: *Római... i. m.* 258–272.

János király a római ügyvivők mellett konkrét megbízatással több ízben küldött követeket Rómába. Elsőként Jozefics Ferenc zenggi püspök – aki már 1522-ben II. Lajos egyik követe volt a nürnbergi gyűlésen⁸⁵ – utazott a pápához, hogy trónra lépését bejelentse. 1526. december végén fogadta őt VII. Kelemen pápa, akinek a Szapolyai által küldött levél átadása után hosszabb beszédben felvázolta Magyarország állapotát.⁸⁶ 1527 nyarán – hogy a pápát I. Ferdinánd támadásáról informálja – Giovanni Battista Bonzagnit⁸⁷ küldte, aki csak Velencéig jutott. A váradi prépost nem folytathatta tovább útját, ezért tárgyalásokat kezdeményezett a Serenissimával. 1528 augusztusáig Velencében maradt, a Rómába szánt leveleket pedig Giovanni Antonio Burgiónál hagyva hazatért.⁸⁸ 1528 őszén ismét a Jagelló-kor-

---

⁸⁵ C. TÓTH: *Politikatörténeti... i. m.* 36–38.; LAKATOS Bálint: *Magyar vonatkozású 1526 körüli oklevelek és levelek Bernhard von Cies trienti püspök levelezésében. Kutatási jelentés.* Levéltári Közlemények 84. (2013) 201–225, 219.

⁸⁶ JÁSZAY Pál: *A magyar nemzet végnapjai a mohácsi vész után.* Pest, 1846. 428–432.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 5–7.; BARTA Gábor: *A Sztambulba vezető út 1526–1528. (A török-magyar szövetség és előzményei).* Századok 115. (1981) 152–205, 179–181, 204.; *Consistorialia i. m. n.* 85. A pápa 1527. január 7-én tartott konzisztóriumon bemutatta Szapolyai levelét, ahol Pucci bíboros óvása miatt nem ismerhette el Magyarország jogos uralkodójának. A pápa válaszlevelével Jozefics 1527 januárjában hazaindult, erre lásd JÁSZAY: *i. m.* 434–436.; THALLÓCZY Lajos – HODINKA Antal: *A horvát véghelyek oklevéltára 1490–1527. (Magyarország melléktartományainak oklevéltára. Codex diplomaticus partium regno Hungariae adnexarum 1.)* Budapest, 1903. 618–620. (1527. márc.), lásd még erre uo. 651–652. – Jozefics 1526 nyarán még összekülönbözött Krusics Péter és Orlovcsics Gergely kapitányokkal, lásd NEMES: *Brevia... i. m. n.* 145–147. Később átállt Ferdinánd oldalára (ETE II. 214, 256–257.), aki 1533-ban a zágrábi egyházmegye vikáriusává (ETE II. 225, 285–286.), 1534-ben a garamszentbenedeki apáttá (MNL OL A 57 [Magyar Kancelláriai Levéltár – Libri regii] I. köt. 227–228. reg.: ETE II. 370.; bővebben: LACZLAVIK György: *Egy politikus főpap a 16. század első felében Várday Pál esztergomi érsek, királyi helytartó pályafutása.* Doktori disszertáció. Budapest, 2012. 82.) nevezett ki, 1549-ben pedig már jászói prépost (ETE V. 222.) volt.

⁸⁷ Bonzagni Ippolito d'Estével érkezett Magyarországra. 1512–1521 az egri püspökség kormányzója, 1521–1525 egri örkanonok és vikárius volt. 1527-től váradi nagyprépost, majd 1529–1537 csanádi püspök volt. Életére lásd JUHÁSZ Kálmán: *A csanádi püspökség története VI. (1500–1552).* Makó, 1947. 70–82.; JUHÁSZ Kálmán: *János király olasz diplomatája.* In: *Festschrift zur Feier des zweihundertjährigen Bestandes des Haus-, Hof und Staatsarchivs.* II. Hrsg. SANTIFALLER, Leo. Wien, 1951. 327–333., tisztségeire lásd <http://vestigia.hu/kereses/>, valamint C. TÓTH Norbert: *Magyarország késő-középkori főpapi archontológiája. (Érsekek, püspökök, illetve segédpüspökeik, vikáriusaik és jövedelemkezelőik az 1440-es évektől 1526-ig).* (A Győri Egyházmegyei Levéltár Kiadványai. Források, feldolgozások 27.) Győr, 2017. (megjelenés alatt).

⁸⁸ THEINER: *Slav. i. m.* I. 599.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 9.; BARTA: *i. m.* 186, 197–198.

mányzat egy régi embere, II. Lajos király ciprusi származású zsoldosa és kamarása, Karthágói Hannibál⁸⁹ indult Rómába, hogy a pápától Frangepán Ferenc szerzetesi fogadalma alóli felmentését kérje.⁹⁰ Hannibál valószínűleg eljuttatta a leveleket a pápához, de ezt követően eltűnt Szapolyaiék szeme elől.⁹¹

Brodarics Istvánt először 1529 novemberében küldte Szapolyai Rómába,⁹² akkor azonban csak Velencéig jutott.⁹³ Ferdinánd utasította követét, Borgót, hogy eszközölje ki VII. Kelemennél: Brodaricsot még a Pápai Állam területére se engedje lépni. Brodarics a pápának szánt leveleket futárral az éppen V. Károly császárral Bolognában tárgyaló Kelemen pápához küldte, akinek – mivel a magyar követet nem fogadhatta – Gregorio Casali ismerette azok tartalmát.⁹⁴

János király kiközösítését követően még nehezebbé vált a pápasággal való kapcsolattartás, újabb magyar követek érkezésére 1532-ig kellett várni, akik ekkor a pápával a Ferdinánddal és V. Károly császárral kötendő békéről tárgyaltak. Szapolyai először gyóntatóját, Hardi Gellért⁹⁵ ferences szerzetest küldte, hogy Loretóba és az apostolok sírjához zárándokoljon. A barát Rómában a S. Maria in Aracoeli-kolostorban szállt meg, ahol egykor Frangepán Ferenc is lakott. Január 24-én fogadta is a pápa Gellértet, aki Francesco Marsuppini és a ferences rend prokurátora társaságában jelent meg. A talál-

---

⁸⁹ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* II. 393.; FÖGEL: *i. m.* 51, 105–106. Hannibál 1300, pápai pénzen fogadott lovas élén részt vett a mohácsi csatában.

⁹⁰ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 10.

⁹¹ Szapolyai kétszer is kérte a pápát, hogy küldje vissza: 1529. ápr. 2., ill. jún. 15. ASV A.A. I-XVIII. n. 2520, 2522., kiadva: THEINER: *Slav. i. m.* I. 602, 604–605. Giovanni Marsuppini 1533-ban azt írta Brodaricsnak, hogy nem tudnak róla mit írni. *Epistulae i. m.* 401.

⁹² ASV A.A. I-XVIII. n. 2519.; THEINER: *Slav. i. m.* I. 608.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 13.; SÖRÖS Pongrác: *Jerosini Brodarics István (1471–1539)*. Budapest, 1907. 93.

⁹³ Brodarics január 6-án érkezett Velencébe, lásd *Epistulae i. m.* 259.

⁹⁴ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 16–17.; ETE II. 11–12.; *Consistorialia i. m.* n. 96. – Brodarics Velencéből a francia udvarba ment, Ferdinánd ugyanakkor kiadta Borgónak, hogy a hazafelé tartó követet fogassa el, lásd: ETE II. 21, 33–34, 74.; SÖRÖS: *Brodarics... i. m.* 94–96.

⁹⁵ Hardi Gellért Mohács után Szapolyai hadseregében teljesített lelkészi szolgálatot. 1535-ben a budai ferences kolostorban élt, 1542-ben pedig a tövisi kolostorban hirdette az igét. KARÁCSONYI János: *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig*. I–II. Budapest, 1922–1924. I. 387.; II. 22, 199.; KOVÁCS Eszter: *A budai ferences kolostor a török korban*. Tanulmányok Budapest Múltjából 31. (2003) 241–262, itt 242.

kozóról tudomást szerzett Ferdinánd követe, Andrea del Borgo, aki bejelentés nélkül betoppant az audienciára, mire a követek sietve távoztak.⁹⁶ Mindközben Verancsics Antal⁹⁷ 1532. január 17-én megérkezett Velencébe.⁹⁸ Itt Giambattista Casalitól értesült annak testvére, Paolo – Szapolyai római ágenseknek – haláláról. Helyét ideiglenesen Gregorio vette át, aki nemcsak elszállásolta a február 11-én Rómába érkező Verancsicsot, hanem néhány nappal később Ippolito de' Medici bíborossal és Francesco Marsuppinnel együtt VII. Kelemen pápa elé kísérte. Az ifjú dalmát diplomata Szapolyai és Ferdinánd között megindítandó béketárgyalások szükségességéről beszélt a pápának; majd pedig a hó végén a pápa elutasító válaszával haza is tért.⁹⁹

1535-től érezhetően megélnékült Szapolyai diplomáciai tevékenysége az Apostoli Szentszék irányába. Az új pápa, III. Pál bár bíboros korában szimpatizált Szapolyai Jánossal, de a politikai realitásokat látva egyházfőként ő sem helyezkedhetett szembe a Habsburg-házzal. A korábbi évekkel szemben változást jelentett, hogy nemcsak megbízottak, hanem a diplomáciai kapcsolattartást ténylegesen irányító hármas – Frangepán Ferenc, Brodarics István és Statileo János – személyesen is megfordult Rómában. A küldetések ugyanakkor korántsem voltak veszélytelenek: a Habsburg-kémelemásolták vagy elkobozták a leveleket, nemcsak futárok, hanem követek elfogásától és megkínzásától sem riadtak vissza, mint például Andrea Corsini valamint Giambattista Casali esetében.

1535 decemberében a Bécsben eredménytelenül folyó tárgyalásokat követően Brodarics és Frangepán Ferenc útnak indult, hogy szándékuk szerint Rómában a pápától, Nápolyban V. Károly császártól kérjenek kihallgatást.¹⁰⁰

---

⁹⁶ FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 29. Gellért fráter Szapolyainak írott beszámoló levelét lásd ETE II. 186–188.

⁹⁷ Életének rövid összefoglalása a régebbi szakirodalommal: LAKATOS Adél: *Verancsics Antal*. In: Esztergomi érsek 1001–2003. Szerk. BEKE Margit. Budapest, 2003. 261–268.

⁹⁸ CHARRIÈRE, Ernest: *Négociations de la France dans le Levant*. I. (Collection de documents inédits sur l'histoire de France) Paris, 1848. 184.; *Epistulae i. m.* 289, 291.

⁹⁹ CHARRIÈRE: *i. m.* 194–195.; SZALAY László – WENZEL Gusztáv: *Verancsics Antal m. kir. helytartó, esztergomi érsek összes munkái*. XII. (MHH II/32.) 1875. 298–301.; SÖRÖS Pongrác: *Verancsics Antal az erdélyi udvarnál*. Magyar Sion (1897) 898–923, 900–901. (Sörös tévedésből VII. Kelemen helyett III. Pál pápát írt, amit a későbbi kutatás is átvett.); FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 30–33.; FLETCHER: *Római... i. m.* 224.

¹⁰⁰ A követek útjáról lásd FRIEDENSBURG: *Nuntiaturen des Vergerio... i. m.* 555–559.; *Epistulae i. m.* 470–476.

Februárban már Nápolyban voltak, ahonnan április elején a császár kíséretében érkeztek vissza Rómába. A júniusig elhúzódó tárgyalások sajnálatos módon eredménytelenül zárultak.¹⁰¹ János király Frangepánt 1538 áprilisában újfent Rómába küldte, hogy a váradi békét a pápával szentesítse, ám betegsége – köszvénye és ízületi bántalmai – miatt csak Padováig jutott, levelét pedig titkára, a szintén agg Francesco Marsuppini vitte a pápához.¹⁰²

Frangepán és Brodarics mellett a Szapolyai-kormányzat legjelentősebb diplomatája Giovanni Statileo volt, aki – Brodaricshoz és Jozeficshez hasonlóan – már a Jagelló uralkodók idején is kapott megbízásokat.¹⁰³ Mária királyné Statileót már 1526 szeptemberében Rómába kívánta küldeni, hogy a hazatérő Burgio nunciust visszakísérve VII. Kelemen pápától segítséget kérjen Ferdinánd főherceg számára. Statileo azonban inkább Szapolyai pártját választotta.¹⁰⁴ Rómába végül 1539 februárjában jutott el, mikor Szapolyai megbízta, hogy kérjen III. Pál pápától segítséget a török elleni harchoz, továbbá intézze el a kinevezett püspökök megerősítését és Frangepán Ferenc bíborossá kreálását.¹⁰⁵

Nem maradtak el természetesen ebben az időben a Rómába menesztett kisebb követek sem. 1536 januárjában Szapolyai titkárát, Bogáncsi Miklós pécsi főesperest küldte a pápához, hogy a Ferdinánd és János király közti tárgyalásokról tájékoztassa és Statileo megerősítését kérje az erdélyi püspökségben.¹⁰⁶ 1538 februárjától augusztusig ismét Rómában volt, valószínűleg a

---

¹⁰¹ *Epistulae i. m.* 481–482.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 47.; SÖRÖS: *Frangepán... i. m.* 458–459. – Brodarics betegsége miatt nem sietett haza, júliusban Bolognában, novemberben Padovában tartózkodott, és csak az év végén érkezett Bécsbe, lásd SÖRÖS: *Brodarics... i. m.* 125–127.; *Epistulae i. m.* 484–488.

¹⁰² THEINER: *Slav. i. m.* I. 640–642.; ETE III. 283–285.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 50.; SÖRÖS: *Frangepán... i. m.* 545–546.

¹⁰³ SÖRÖS Pongrácz: *Statileo János életéhez.* In: *A Pannonhalmi Főapátsági Főiskola Évkönyve az 1915–16-ik tanévre.* Pannonhalma, 1916. 3–56, 5–10.; BOTLIK Richárd: *Statileo János diplomáciai küldetési János király (1526–1540) uralkodásának idejéből.* *Századok* 147. (2013) 813–854, 813–816.

¹⁰⁴ *Epistulae i. m.* 147.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 4.; SÖRÖS: *Statileo... i. m.* 11.; BOTLIK: *Statileo... i. m.* 816.

¹⁰⁵ THEINER: *Slav. i. m.* I. 644–645.; ETE III. 285–286, 296, 407.; *Epistulae i. m.* 592–593.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 50.; SÖRÖS: *Statileo... i. m.* 37–39.; BOTLIK: *Statileo... i. m.* 849.; BOTLIK: *VIII. Henrik... i. m.* 190–191.

¹⁰⁶ ASV A.A. I-XVIII. n. 5243., THEINER: *Slav. i. m.* I. 628. Ez év július 14-i konzisztóriumai akta értelmében dulcinói (Duvanjska) címzetes püspök, erdélyi segédpüspök lett, lásd ASV Arch. Concist. Acta Vicecanc. vol. 5, fol. 39r, kiad. ŠKEGRO, Ante: *Na rubu opstanka. Duvanjska biskupija od utemeljenja do uključenja u Bosanski apostolski vikarijat.* (Biblioteka Hrvatska povjesnica. Monografije i studije III/23) Zagreb, 2002. 234–235.

váradai béke tárgyalásairól tájékoztatta III. Pált.¹⁰⁷ 1540 márciusában Szapolyai – talán Frangepán bíborossá kreálásának ügyében – ismét az Örök Városba küldte, valószínűleg ott érte uralkodója halálának híre.¹⁰⁸ 1538-ban Nizzában kereste fel III. Pált Megyesi Ferenc kánonjogi doktor, királyi titkár és muzsnai plébános,¹⁰⁹ 1538 őszen pedig Szapolyai Marcantonio Bentivoglio erdélyi kanonokot küldte a pápához.¹¹⁰ Mindkettlen a török elleni harchoz kértek segítséget az egyházfőtől.

Nemcsak az uralkodó, hanem főpapok és főurak is küldtek futárokat és küldöncöket Rómába. Várday Pál 1529-ben Giovanni Andrea Sbardellatit küldte Rómába palliumáért,¹¹¹ 1538-ban Federico Malatesta esztergomi főesperest, érseki titkárt menesztette bizonyos ügyek elintézésére.¹¹² Egy évvel később ugyanőt küldte Szondi Pál római magyar gyóntató társaságában.¹¹³

Nemcsak Várday, hanem Erdődy Simon zágrábi püspök is menesztett követeket Rómába. 1531-ben Erdődy arról írt, hogy Szondi Pál és Bogdása Balázs zágrábi kanonok visszatérvén a pápától, tolmácsolták neki a szent-anya üzenetét, és a püspök nyomban vissza is küldte őket újabb levelekkel.¹¹⁴ 1534-ben pedig ugyancsak egy zágrábi kanonokot, Knini Márkot menesztette Rómába, hogy egyházmegyéje állapotáról tájékoztassa az egyházfőt.¹¹⁵

Az állandó török támadásnak kitett horvát végekről is gyakran utaztak követek az Örök Városba. 1531-ben Zengg város, valamint Erasmus Sarar

---

¹⁰⁷ SZALAY: *Verancsics... i. m.* VI. 7, 22–24.; FRIEDENSBURG: *Legation Aleanders... i. m.* I. 155.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 49.

¹⁰⁸ ASV A.A. I-XVIII. n. 5242., THEINER: *Slav. i. m.* I. 648.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 58. – Szapolyai halála után kúriai szolgálatba állt. 1540. január 21-én Guido Ascanio Sforza bíboros kamarás engedélyezte, hogy Rómában püspökké szenteltethesse magát. 1541-ben már Róma város suffraganeus vikáriusa. Rómában hunyt el 1551-ben. Lásd erre ŠKEGRÓ: *i. m.* 235–236.

¹⁰⁹ THEINER: *Slav. i. m.* I. 640.; ETE III. 287.; SZALAY: *Verancsics i. m.* VI. 36–37.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 50–51. Lásd még rá VERESS Endre: *Olasz egyetemeken járt magyarországi tanulók anyakönyve és iratai 1221–1864.* (Monumenta Hungariae Italica 3.) Budapest, 1941. 263–164.

¹¹⁰ THEINER: *Slav. i. m.* I. 642.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 51.

¹¹¹ ETE I. 432–433. Sbardellatit az annata fizetésével is megbízta, lásd BESSENYEI: *i. m.* 151. A követ valószínűleg elintézte még, hogy Várday mentesüljön az ad limina látogatás alól, és hogy a Filippo Sergardi lemondásával megüresedett esztergomi Nagyboldogasszony-kápolnát Giovanni Agostino Sbardellati kapja. THEINER: *Slav. i. m.* I. 601. A Sbardellatik és Várday kapcsolatáról lásd LACZLAVIK: *Egy politikus főpap... i. m.* 186–187.

¹¹² 1538. novemberében indult és december végén érkezett Rómába, lásd FRIEDENSBURG: *Legation Aleanders... i. m.* I. 260–261, 306–307, 324.; II. 15, 69.; ETE III. 302. Malatestáról lásd LACZLAVIK György: *Várday Pál helytartói működése 1542–1549.* Levéltári Közlemények 83. (2013) 21–22.

¹¹³ THEINER: *Slav. i. m.* 646.

¹¹⁴ BESSENYEI: *i. m.* 175.

¹¹⁵ Uo. 179–180.

zenggi kapitány követei, Tamás zenggi kanonok és Matteo Blasioli zenggi patrícius érkeztek a pápához, hogy a várost fenyegető oszmán veszélyről beszámoljanak.¹¹⁶ Sarar kapitány egy évvel később, 1532-ben familiárisát, Zubranics Ferencet menesztette Rómába.

Krusics Péter klisszai várkapitány nem hagyta az utazást megbízottakra, 1532-ben személyesen sietett a pápához, hogy segítséget kérjen a vár védelmére. Távozása után azonban a vár árulás útján Lodovico Gritti kezére jutott, amiről Krusics csak Rómából hazafelé tartva Anconában értesült. Végül sikerült a várat cselled és egy anconai kereskedő segítségével visszafoglalnia.¹¹⁷ Krusics 1535-ben ismét személyesen kelt útra, hogy előbb Velencében, majd később Rómában kérjen támogatást a török elleni harchoz.¹¹⁸

Informális csatornák

A római magyar gyóntatók és a pálosok

A hosszabb ideig hivatásszerűen Rómában időzők közül talán a legfontosabb szerepet a magyar gyóntatók töltötték be. Az apostolok sírjához özönlő magyar zarándokokat – akik számára már Szent István király zarándokházat alapított – az 1300. szentév óta magyar gyóntatók is várták.¹¹⁹ A gyóntatók ritkán láttak el politikai megbízatást, ugyanakkor gyakran segítettek a Rómába ügyintézés céljából érkezőket a Kúria útvesztőiben, vagy többször ők fizették be az Apostoli Kamarát illető taksákat.¹²⁰ 1499-től haláláig Bodrogi Fülöp győri őrkanonok lett a magyar gyóntató, aki 1495-ben érkezett Rómába, hogy II. Ulászló válási ügyében közreműködjön. Bodrogi felújította a

---

¹¹⁶ BESSENYEI: *i. m.* 169–175. A követek által hozott leveleket 1531. júl. 31-i konzisztóriumon olvasták fel, lásd erre MÜLLER: *Legation Campeggios... i. m.* I. 271–272.; *Consistorialia i. m.* n. 102. Zenggi követeknek VII. Kelemen pápához írott levelét lásd még TUSOR Péter: *Fejedelmi forrásközlés.* Budapesti Könyvszemle 16. (2004/2) 107–120, 118. n. 13.

¹¹⁷ BESSENYEI: *i. m.* 68–74. Az augusztus 28-án kelt levél futára egy bizonyos Antonius volt. – 1531 nyarán a törökök felépítették a salonai erődöt Klissza várával szemben, erről lásd MÜLLER: *Legation Campeggios... i. m.* I. 257, 268, 274.; Klissza 1534-i ostromáról lásd FRIEDENSBURG: *Nuntiatoren des Vergerio... i. m.* 282–288.

¹¹⁸ ÓVÁRY: *Magyar Tud. Akadémia... i. m.* n. 315.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 47–48.; FLETCHER: *Római... i. m.* 258.

¹¹⁹ FRAKNÓI Vilmos: *A Szent Istvántól Rómában alapított magyar zarándokház.* *Katholikus Szemle* 7. (1893) 169–195.; UŐ: *A római magyar gyóntatók.* *Katholikus Szemle* 15. (1901) 385–394.; UŐ: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* II. 400–413.; MONAY Ferenc: *A római magyar gyóntatók.* Róma, 1956.

¹²⁰ Erre lásd *Cameralia i. m.* I. n. 740–741.; II. n. 1374–75.

magyar zarándokházat, és ő fogadta az 1500. szentévbén az apostolok sírjához érkező magyarok tömegeit.¹²¹ Bodrogi után két, római kapcsolatokkal rendelkező humanista, Vitéz Mihály¹²² és Lászlai János¹²³ látta el a gyóntatói tisztséget. Penitenciáriusi és a már említett ügyintézői feladataik mellett már elláttak diplomáciai feladatokat is: Vitézt 1513. március 4-én Bakócz Tamás bíboros mellett a konklávéban találjuk, Lászlai pedig az 1519-ben Verbőci István vezetésével Rómába érkező magyar rendi küldöttség egyik kísérője volt.

Lászlai halála után Szondi Pál bácsi órkanonok lett a római magyar gyóntató, aki elődeinél jóval aktívabb diplomáciai és politikai szerepvállalást folytatott.¹²⁴ Ennek oka egyrészt Szapolyai Mohács után leszűkülő diplomáciai mozgásterében, másrészt Szondi római kapcsolatrendszerében keresendő. A gyóntató ugyanis jó kapcsolatot ápolt a neves költővel és humanistával, Latino Giovanale Manettivel, aki Alessandro Farnese bíboros, a későbbi III. Pál pápa titkára és bizalmi embere volt.¹²⁵ Szondi 1533 decemberében Magyarországon járt, visszaérkezéséről Brodarics értesítette VII. Kelemen pápát.¹²⁶ Annak ellenére, hogy Szapolyai pártjára állt, Várday Pál esztergomi érsek követként is alkalmazta: 1534-ben,¹²⁷ 1539-ben¹²⁸ (Federico Malatesta érseki titkárral) és 1540-ben is a pápához küldte.¹²⁹ Rendszeresen vitt leveleket Erdődy Simon zágrábi püspök és a pápa között. 1531-ben

---

¹²¹ Bodrogi Fülöpről lásd FRAKNÓI: *A magyar zarándokház... i. m.* 180.; FRAKNÓI: *A római magyar gyóntatók... i. m.* 391.; FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* II. 403, 412.; VERESS: *i. m.* 255–256.; MONAY: *i. m.* 52–54.; KÖBLÖS József: *Az egyházi középélet Máttyás és a Jagellók korában.* (Társadalom és művelődéstörténeti tanulmányok 12.) Budapest, 1994. 382.

¹²² MONAY: *i. m.* 54–55.; KÖBLÖS: *i. m.* 376.

¹²³ MONAY: *i. m.* 55–58.; LAKATOS Bálint: *Kálnai Imre főesperesi és királyi titkári kinevezése (1523–1525). Adalékok a pápaság magyar személyi politikájához Mohács előtt.* Századok 144. (2010) 411–431, 414–417., ill. LAKATOS Bálint: *The Papacy's Policy on Hungarian Court Personnel 1523–1526: the Case of Imre Kálnai's Appointments as Archdeacon and Royal Secretary.* In: *Infima aetas Pannonica. Studies in Late Medieval Hungarian History.* Eds. KOVÁCS, Péter E. – SZOVÁK, Kornél. Budapest, 2009. 163–193, 166–169.

¹²⁴ Életére lásd MONAY: *i. m.* 58–64.

¹²⁵ Lásd erről FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* III. 39, 43. Manettiről: FECL, Simona: *Manetti, Latino Giovanale.* DBI vol. 68. (2007) [http://www.treccani.it/enciclopedia/latino-giovanale-manetti_\(Dizionario-Biografico\)/](http://www.treccani.it/enciclopedia/latino-giovanale-manetti_(Dizionario-Biografico)/) (A letöltés dátuma: 2017. 04. 04.)

¹²⁶ *Epistulae i. m.* 399. Lásd még erre uo. 394, 401, 404.

¹²⁷ BESSENYEI: *i. m.* 151–153.

¹²⁸ THEINER: *Slav. i. m.* 646.

¹²⁹ ASV A.A. I-XVIII. n. 5248., kiad. THEINER: *Slav. i. m.* I. 650–651. – Várday követi megbízatásait talán esztergomi kanonoki stalluma indokolta. Lásd erre KOLLÁNYI: *i. m.* 140.

Csázmán fordult meg, ahol Simon püspöknek Bogdása Balázs zágrábi kano-
nokkal együtt adták át az egyházfő levelét, a válasszal pedig hamarosan in-
dultak is vissza.¹³⁰ Néhány évvel később, 1534-ben¹³¹ és 1535-ben¹³² is a zágrábi
püspök követeként szerepelt, 1536-ban pedig a Padovában tanuló zágrábi ka-
nonoknak, Grangya Györgynek vitt tíz forint apanázst.¹³³ Diplomáciai érde-
meinek köszönhetően 1536-ban rosoni címzetes püspök, zágrábi segédpüspök
és – jövedelmei fedezésére – nagyprépost lett.¹³⁴

Állandó római magyar jelenlétet jelentettek 1454-től a magyar pálos szer-
zetesek is, akik Kapusi Bálint gyóntató közreműködésének köszönhetően V.
Miklós pápától megkapták a Monte Celión fekvő Santo Stefano Rotondo
templomot és a mellette lévő kolostort. A rendház Mohács utáni időkből is
nagyobbrészt a Szent Korona országaiból származó perjelekkel és tíz–tizenkét
szerzetessel működött, bár az 1530-as évektől szemlátomást anyagi gondokkal
küzdve.¹³⁵ A diplomáciai kapcsolattartásban nem vettek részt, de sokszor ad-
tak lelki vigaszt és hajlékot a Rómába utazó magyaroknak. 1536-ban a Ná-
polyba igyekvő Brodarics István és Frangepán Ferenc például itt szállt meg.¹³⁶

Zarándokok, kérelmezők, diákok

Bár a 15. és 16. század fordulóján – és különösen a kimagaslóan népszerű
1500. szentévben – kimutathatóan nagyszámú magyar zarándok kereste fel
Rómát, azonban ez a szám az 1520-as évekre igen lecsökkent, sőt az 1526–
1527 után szinte teljesen megszűnt. A török fenyegetettség, az Észak-Itáli-
ában dúló háború, a Rómát sorozatosan sújtó pestisjárványok mellett min-
den bizonnyal a lutheri tanok terjedése is befolyásolhatta a római zarán-
doklatok megszűnését.¹³⁷

---

¹³⁰ BESSENYEI: *i. m.* 175–176.

¹³¹ BESSENYEI: *i. m.* 177–179.

¹³² ETE III. 5–7.

¹³³ ETE III. 34.

¹³⁴ HC III. 288.; MONAY: *i. m.* 62. A rosoni egyházmegyére lásd *Consistorialia i. m.* 21. 4. jegyz. – Szondi 1553-ban hagyta el Rómát, Nagyszombatban telepedett le, esztergomi nagyprépostként és Oláh Miklós primás helynökeként hunyt el 1558-ban. MONAY: *i. m.* 62–64.

¹³⁵ MONAY: *i. m.* 44–45.; *Hungarici monasterii ordinis Sancti Pauli primi heremita de urbe Roma instrumenta et priorum registra*. Ed. WEINRICH, Lorenz. (Bibliotheca Academiae Hungariae in Roma, Fontes 2.) Roma–Budapest, 1999.

¹³⁶ SÖRÖS: *Frangepán... i. m.* 458–459.

¹³⁷ Lásd erre PÁSZTOR Lajos: *A magyarság vallásos élete a Jagellók korában*. Budapest, 2000. 119–125.; KUBINYI: *Magyarok... i. m.* 91.; CSUKOVITS Enikő: *Középkori magyar zarándokok*. (História Könyv-

A vizsgált korszakban több példát is találunk arra, hogy diplomáciai céllal Rómába érkezők felkeresik a szent helyeket, hogy búcsút nyerjenek: 1519. május 7-én a rendi küldöttséget vezető Verbóci István is beiratkozott a római Szentlélek-társulatba.¹³⁸ Ugyanakkor olyan is előfordult, hogy az apostolok sírjához érkező zarándokok láttak el diplomáciai feladatot: 1525-ben a zarándokként érkező Acél István leveleket hozott a királyi udvarból.¹³⁹ Bár konkrét adatunk nem támasztja alá, de nem zárhatjuk ki, hogy 1491-ben Geréb László erdélyi püspök,¹⁴⁰ 1492-ben Szerdahelyi Imreffy Miklós,¹⁴¹ 1500-ban Gersei Pető János, György és Ferenc,¹⁴² 1512-ben Kanizsai János,¹⁴³ 1516-ban Enyingi Török Imre, Ákosházi Sárkány Ambrus és Bajnai Bot Ferenc,¹⁴⁴ 1519-ben Nagylaki Jaksics Márk,¹⁴⁵ 1525-ben pedig Kanizsai László – akit kíséretével együtt VII. Kelemen pápa is fogadott – kaphatott az udvartól esetleg követi feladatokat is.¹⁴⁶ 1531-ben Perényi Péter Loretóba zarándokolt, útköz-

---

tár. Monográfiák 20.) Budapest, 2003. 187–189. Az 1500. szentév után a soproni polgárok végrendeleteiből is eltűnnek a római zarándoklatok, lásd erre HÁZI Jenő: *Sopron középkori egyháztörténete*. (Győregyházmege múltjából IV/1.) Sopron, 1939. 305–308.

¹³⁸ BUNYITAY Vince: *A római Szentlélek-Társulat anyakönyve 1446–1523*. (MVH I/5.) Budapest, 1889. 158., CSUKOVITS: *i. m.* 138. – A kíséret által beadott búcsúkérvényekre *in forma brevis* adott válaszok: ASV Arm. XXXIX., vol. 37, fol. 24r–25v, 26r–28r (Verbóci), ASV Arm. XXXIX., vol. 37, fol. 41r–42v, 44r–45v (Gyurkóci Csavlovics Pál). Utóbbira lásd PÁLOSFALVI Tamás: *The Noble Elite in the County of Körös (Križevci), 1400–1526*. (Magyar Történelmi Emlékek – Értekezések) Budapest, 2014. 87–88.

¹³⁹ NEMES: *Brevia... i. m.* n. 75–77.; NEMES: *Magyarország... i. m.* 494.

¹⁴⁰ MVH I/5. 11.

¹⁴¹ MVH I/5. 17–18., CSUKOVITS: *i. m.* 173.

¹⁴² MNL OL DL 25405, kiadja: IVÁNYI Béla: *Adalékok a nemzetközi érintkezéseink történetéhez a Jagelló-korban I–III*, TT 7 (1906) 139–151, 161–197, 321–367, 169–170., idézi CSUKOVITS: *i. m.* 156.

¹⁴³ MNL OL DL 22275., idézi CSUKOVITS: *i. m.* 155.

¹⁴⁴ MVH I/5. 136., CSUKOVITS: *i. m.* 49. Enyingi Török Imre nándorfehérvári bánról lásd Archontológia 1458–1526. *i. m.* 146.; KUBINYI András: *Egy üzletelő és diplomata várúr Mohács előtt: Ákosházi Sárkány Ambrus*. In: Gerő László nyolcvanötödik születésnapjára. Tanulmányok. Szerk. PÁMER Nóra. (Művészettörténet – Műemlékvédelem VI.) 263–291.

¹⁴⁵ ASV Arm. XL., vol. 4, fol. 100rv, n. 139–140. Utóbbi – a *salvus conductus* – kiadva: THEINER: *Slav. i. m.* 569–570. Jaksics Márk feleségével, Polixenia di Toccoval tért haza. Feleségéről lásd: BOROVSKY Samu: *Csanád vármegye története 1715-ig*. I. Budapest, 1896. 170–172.; KÓCZY László: *Wettstein János (1920–2006)*. Turul 80. (2007/1) 29–30.

¹⁴⁶ NEMES: *Magyarország... i. m.* 195–496. – A római Szentlélek Társulatba beiratkozott több mint félszáz kanonokot (CSUKOVITS: *i. m.* 179–180.) is érdemes lenne alaposabban megvizsgálni, hiszen az egyházi középréteg bonyolította le a két állam közötti kapcsolattartás jelentős részét.

ben Velencében titokban Szapolyai és Gritti esetleges megbuktatásáról tárgyalt.¹⁴⁷ János király gyóntatójával, Hardi Gellérttel végeztetett lorettói és római zarándoklata is inkább titkos diplomáciai művelet volt, bár a pápa által kiközösített uralkodó jámbor szándékát sem hagyhatjuk figyelmen kívül.¹⁴⁸

Nemcsak kegyes szándékkal utaztak sokan, hanem peres ügyeik elintézése végett is. A világiak saját igazukat keresték vagy különböző kegyek elnyerését remélték, míg az egyháziak gyakran jártak el feljebbvalójuk helyett is, sokszor több éven keresztül. A Sacra Poenitentiaría Apostolica hivatalához benyújtott kérvények számának tanulmányozása alapján jól látható a tendencia: az 1500. szentév után a beadott szupplikációk száma folyamatosan csökken 1526/27. után pedig mindössze évi néhány ügy fordult elő.¹⁴⁹

A Római Kúriához forduló magyarok nem sok honfitársukkal találkozhattak, hiszen a pápai udvar hivatalnokai és a pápai família tagjai között feltűnően alacsony volt a magyarok száma. Néhányat azért az általunk vizsgált korszakban is találunk.¹⁵⁰ Váradi Pál 1490 és 1493 között pápai protónótáriusként és kamarásként tevékenykedett a Kúriában.¹⁵¹ Ötvösi Bereck Győr egyházmegyei áldozópap padovai egyetemi tanulmányai után állhatott a kúriai szolgálatba. 1499-ben VI. Sándor continuus commensalisaként a padovai vagy a perugiai egyetemen fokozat szerzésére kért engedélyt, nem sokkal később pedig már mint pápai kamarás a soproni Szent Mihály-plébániatemplom Szent Erazmusz- és Szűz Mária-oltárjavadalmáért folyamodott.¹⁵² A pápai família tagjaként (mint continuus commensalis) Rómában

---

¹⁴⁷ ETE II. 210.; PUSKÁR Anett: *Szapolyai János és Perényi Péter*. In: Publicationes Universitatis Miskolciensis. Sectio philosophica tom. XIII. – Fasc. 3. Miskolc, 2008. 295–313.

¹⁴⁸ Erről lásd feljebb. Az eset nem számít ritkaságnak, hiszen például Tar Lőrinc 1411–1413 közötti zarándoklatai vagy Újlaki Miklós itáliai peregrinációja is részben titkos diplomáciai küldetés volt, lásd FEDELES Tamás: *Mennyei és földi kommunikáció. A késő középkori főúri-nemesi devóció mint az információáramlás csatornája*. Világtörténet 36. (2014/1) 67–102, itt 84.

¹⁴⁹ ERDÉLYI Gabriella: *A Sacra Poenitentiaría Apostolica hivatala és magyar kérvényei a 15–16. században I–II*. Levéltári Közlemények 74. (2003) 33–57.; 76. (2005) 63–103. II. 87–88.

¹⁵⁰ Thomas FRENZ: *Die Kanzlei der Päpste der Hochrenaissance 1471–1527* (Bibliothek des deutschen Instituts in Rom 63.) Tübingen, 1986. 241. Lásd még erre FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* II. 405–407.

¹⁵¹ KOLLÁNYI: *i. m.* 116–117.; *Cameralia i. m.* I. n. 282–283, 1320. A római Szentlélek Társulatba belépett és később a beiratkozókat is segítette, lásd FRAKNÓI: *Magyarország és a Szentszék... i. m.* II. 405–407.; MVH I/5. 10, 12–13, 15, 17, 21–22, 24–25, 27.; CSUKOVITS: *i. m.*

¹⁵² TÓTH SZABÓ Pál: *Magyarország a XV. század végén a pápai supplicatiók világánál I–IV*. Századok 37. (1903) 1–15, 151–159, 219–239, 327–344; 9, 340; VERESS: *i. m.* 171, 256, 314. A Szent Mihály-templom ilyen oltárjavadalommal nem rendelkezett, lásd HÁZI Jenő: *Sopron középkori egyháztörténete* (Győregyházmegye múltjából IV/1.) Sopron, 1939. 88–120.

tartózkodott Győri Balázs is, aki a már említett magyar gyóntató, Bodrogi Fülöp lemondásával a győri örkanonokságot nyerte el, és akinek a kanonoki beiktatására is valószínűleg az Örök Városban került sor.¹⁵³

A római La Sapienza egyetem a híres bolognai és a padovai egyetemekhez képest kevésbé volt felkapott: jóval kevesebb magyar látogatta.¹⁵⁴ 1516-ban egy bizonyos Besei Ignác tanult Rómában – megismerkedvén az Urbis Romae Academiával –,¹⁵⁵ 1522-ben pedig az Örök Városban tanult jogot Nádasdi Tamás. A későbbi nádor előbb Bolognában, majd Rómában nemcsak a tudománnyal ismerkedett meg, hanem olaszul is jól megtanult, így 1523 nyarán már Tommaso de Vio bíboros legátus tolmácsaként tért haza.¹⁵⁶ A La Sapienza egyetem mellett működött még Rómában egy felsőoktatási intézmény: a domonkos rend studium generáléja, ahol több magyarországi domonkos szerzetes, sőt néhány világi pap is tanult. Az 1520-as években a diákok száma itt is erősen lecsökkent, de 1533-ban még Egri Mihály fráter magiszteri fokozatot szerzett.¹⁵⁷

Összegzés

Magyarország és a pápaság kapcsolatainak történetében a 15–16. század az egyik legintenzívebb korszak volt. A Jagelló királyok idején elsősorban a „török kérdés”, azaz az Oszmán Birodalom elleni harc állt a középpontban. Emellett a kor folyamatosan változó szövetségi rendszerei (Cambrai-i liga, Szent Liga), a kegyúri és egyházi javadalmak betöltésével kapcsolatos ügyek rendszeres kommunikációt követeltek meg. A Mohács előtti években az Apostoli Szentszék budai és II. Lajos országainak római képviselője minden addiginál mélyrehatóbb kapcsolattartást tett lehetővé. Magyarország és a pápaság közötti összeköttetések igen összetettek és szerteágazók voltak. A modern diplomácia korának hivatalos kapcsolattartási formáival ellentétben ekkor még meghatározó szerepet játszottak a személyes kapcsolatok bonyolult hálózatának informális csatornái, mint például az európai humanisták kapcsolati hálója.

---

¹⁵³ A kinevezési bullákat lásd MNL OL DF 277997–277998. Lásd róla BEDY: *i. m.* 338.; KÖBLÖS: *i. m.* 392.

¹⁵⁴ Lásd VERESS: *i. m.*

¹⁵⁵ VERESS: *i. m.* 259.

¹⁵⁶ VERESS: *i. m.* 260–261. További szakirodalmat erre lásd NEMES: *Magyarország kapcsolatai...* *i. m.* 502.

¹⁵⁷ VERESS: *i. m.* 253, 259, 263.; KUBINYI: *Magyarok...* *i. m.* 85.

1526–27-ben a két fél közötti viszony alapvetően megváltozott. A pápaság a „sacco di Roma”, VII. Kelemen pápa kényszerű távolléte, majd az V. Károly császárral megkötött béke után egyértelműen Habsburg-befolyás alá került, amely komoly hatást gyakorolt, sőt alapvetően befolyásolta a pápaság külpolitikáját. Magyarországon Mohács után két megkoronázott király lett: Szapolyai János és Ferdinánd, akik közül VII. Kelemen pápa csak ez utóbbit ismerte el törvényes uralkodónak. Szapolyai 1529. évi kiközösítése pedig nagymértékben korlátozta a vele való diplomáciai kapcsolattartás formáit és módjait is.

A szentszék által küldött legátusok, nunciusok és internunciusok, valamint a magyar érdekeket Rómában képviselő bíborosprotektorok, követek, futárok és a kapcsolattartásban részt vevő informális csatornák (gyóntatók, szerzetesek, zarándokok stb.) személyét és tevékenységét elemezve megállapíthatjuk, hogy Szapolyai János király nemcsak átvette elődje, a II. Lajos által Rómában fenntartott „követséget”, hanem – minden nehézsége ellenére – megkísérelte fejleszteni is azt. Mivel a kiközösítése után pápai követ nem mehetett hozzá és az ő követeit sem fogadták, így a Kúriához minden információ a Habsburgok diplomatáin keresztül érkezett. Ferdinánd ugyanakkor részben saját, részben császári szolgálatban szolgáló diplomatákból rövid idő alatt olyan professzionális és állandó római képviselőt alakított ki, amely esélyt sem adott János király kúriai érdekérvényesítésére.